

OSW | 35^{LAT}

SŁABE PUNKTY ROSJI

JAK ZACHÓD MOŻE JE WYKORZYSTAĆ
I WYGRAĆ SYSTEMOWĄ WOJNĘ Z ROSJĄ

Zespół Rosyjski OSW

SŁABE PUNKTY ROSJI

JAK ZACHÓD MOŻE JE WYKORZYSTAĆ I WYGRAĆ SYSTEMOWĄ WOJNĘ Z ROSJĄ

Zespół Rosyjski OSW

© Copyright by Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia

AUTORZY

Miłosz Bartosiewicz, Katarzyna Chawryło, Maria Domańska, Marek Menkiszak,
Filip Rudnik, Iwona Wiśniewska, Piotr Żochowski

REDAKCJA MERYTORYCZNA

Wojciech Konończuk, Marek Menkiszak

REDAKCJA

Katarzyna Kazimierska

WSPÓŁPRACA

Szymon Sztyk

WYKRESY

Urszula Gumińska-Kurek, Herbert Mierzejewski

MAPY

Wojciech Mańkowski

OPRACOWANIE GRAFICZNE

OSW

SKŁAD

Urszula Gumińska-Kurek

ZDJĘCIE NA OKŁADCE

ALEXANDER V EVSTAFYEV / Shutterstock.com

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia
ul. Koszykowa 6a, 00-564 Warszawa
tel.: (+48) 22 525 80 00, info@osw.waw.pl
www.osw.waw.pl

ISBN 978-83-68327-60-1

Spis treści

TEZY | 5

WSTĘP | 8

I. POLITYKA WEWNĘTRZNA | 9

1. Centralizacja i personalizacja władzy | **9**
2. „Syndrom czekistowski” | **11**
3. Korupcja | **13**
4. Kreatywna księgowość | **14**
5. Arbitralna zmiana reguł gry – redystrybucja aktywów | **15**
6. Starzenie się elity kremlowskiej i ograniczona rotacja kadrowa | **16**
7. Demontaż systemu samorządowego | **18**
8. (Nie)efektywność sektora siłowego i aparatu represji | **19**
9. Radykalizacja i terroryzm islamski | **23**

II. SYTUACJA SPOŁECZNA | 25

1. Kryminalizacja życia społecznego i normalizacja przemocy | **25**
2. Zmęczenie wojną i jej skutkami oraz nieefektywność propagandy | **27**
3. Napięcia na tle etniczno-religijnym i nastroje antyimigranckie | **31**
4. Faworyzowanie wybranych grup społecznych, nierówności społeczno-ekonomiczne | **34**
5. Straty wojenne i ujemny przyrost naturalny | **36**
6. Zapaść infrastruktury komunalnej | **38**
7. Katastrofy naturalne i technogenne | **40**

III. SYTUACJA GOSPODARCZA | 42

1. Rosnące koszty wojny i niebilansowanie budżetu | **42**
2. Regres technologiczny | **46**
3. Uzależnienie gospodarcze od Chin | **49**
4. Deficyt siły roboczej | **53**
5. Wysoka inflacja i koszt kredytów | **55**
6. Wzrost zależności od niezachodnich importerów węglowodorów i spadek dochodów | **58**

PODSUMOWANIE | 63

TEZY

- Od niemal czterech lat Federacja Rosyjska (FR) znajduje się w stanie wojennej mobilizacji. **Reżim polityczny w Rosji** – putinowska dyktatura z ambicjami neototalitarnymi – **utrzymuje względną stabilność**. Poprzez zmasowaną propagandę, groźbę represji wobec nieprawomyślnych oraz dzięki korzyściom płynącym z wojny dla części elit i ludności władze zapewniają sobie dość **wysoki poziom biernego poparcia społecznego**. Pojawiające się napięcia społeczne jak dotąd nie stanowią poważnego wyzwania politycznego dla Kremla. **Mimo wojny i sankcji rosyjska gospodarka na razie uniknęła poważnego kryzysu, choć jej problemy pogłębiają się**. FR zarabia nadal na eksporcie surowców energetycznych, który zdołała przekierować z Europy do Azji, gdzie współpraca gospodarcza z Chinami stanowi kluczowy czynnik stabilizujący handel i finanse, zapewnia maszyny, urządzenia i technologie dla produkcji, zwłaszcza na potrzeby wojenne.
- **Rosja ma jednak wiele słabych punktów**, zarówno w sferze politycznej, społecznej, jak i gospodarczej, a rosnące koszty agresji zbrojnej przeciwko Ukrainie i postępujące efekty zachodnich sankcji słabości te pogłębiają. **Negatywne trendy** obserwowane w gospodarce i w sferze społecznej, **zarówno krótkoterminowe, jak i w szczególności te długofalowe, działają przeciwko Rosji**.
- **W sferze politycznej** narastająca centralizacja i personalizacja władzy zmniejszają efektywność funkcjonowania systemu. Kurczące się zasoby finansowe nasilają rywalizację w elicie. Nieprzejrzyste reguły gry w odniesieniu do systemowej korupcji i nowego podziału własności oraz słabość mechanizmów wymiany elit prowadzą do napięć i wzrostu nieprzewidywalności. Coraz silniejsze zagrożenie terrorystyczne ze strony islamskich radykałów spotyka się ze spadkiem efektywności sektora siłowego, skupionego na represjach politycznych.
- **W sferze społecznej** nastroje się pogarszają, co jest spowodowane narastaniem problemów socjalno-ekonomicznych i postępującą, podsycaną przez wojnę kryminalizacją. Wzmagają się napięcia na tle etnicznym i religijnym, ksenofobia oraz nierówności socjalne w regionach. Straty wojenne pogłębiają kryzys demograficzny. Powiększają się trudności infrastrukturalne, czemu sprzyjają efekty sankcji oraz katastrofy technogenne i naturalne.

- **W sferze gospodarczej** połączone skutki wzrostu kosztów wojny i zachodnich sankcji, a także negatywne dla Rosji trendy na rynkach surowcowych potęgują kłopoty finansowe. Problemem pozostają inflacja i wysokie koszty kredytu. Deficyt budżetowy utrzymuje się na wysokim poziomie, relatywnie maleją wydatki socjalne, a sektory gospodarki niepowiązane bezpośrednio z produkcją zbrojeniową notują spadek. Rosję dotyka niedobór siły roboczej. Gwałtownie rośnie uzależnienie gospodarcze od Chin, generując problemy m.in. w przemyśle samochodowym oraz napięcia polityczne. Pogłębia się (poza niszami zbrojeniowymi) regres technologiczny w Rosji i spada jej konkurencyjność. Wahają się dochody z eksportu surowców, a ukraińskie uderzenia na rafinerie powodują kłopoty na rosyjskim rynku paliw.
- **Nic nie wskazuje na to, aby powyższe problemy Rosji zostały w dającej się przewidzieć przyszłości rozwiązane.** Co więcej, należy się spodziewać ich nasilenia. **Mimo to rosyjski reżim nie zamierza zatrzymać systemowej wojny z Ukrainą i Zachodem,** lecz jest zdeterminowany, aby ją kontynuować w tej czy innej formie.
- **W interesie bezpieczeństwa państw zachodnich i ich partnerów, będących obiektem rosyjskiej agresji, leży podjęcie działań służących pogłębieniu rosyjskich problemów.** Celem krótko- i średnioterminowym jest możliwie daleko idące osłabienie Rosji, a tym samym jej zdolności do prowadzenia agresywnej polityki. Długofalowo chodzi o doprowadzenie do porażki FR w wojnie systemowej, jaką wypowiedziała ona Ukrainie i Zachodowi. Takiemu rezultatowi mogłaby sprzyjać zmiana reżimu na Kremlu.
- Najważniejsze kierunki zachodniej odpowiedzi to, **po pierwsze, maksymalizacja wsparcia, zwłaszcza wojskowego, Ukrainy** – w celu zarówno skutecznej obrony, jak i zadania bolesnych strat Rosji na jej własnym terytorium. Skuteczne ataki ukraińskie na infrastrukturę wojskową, energetyczną i inną krytyczną w głębi FR nie tylko generować będą poważny problem dla rosyjskiej gospodarki, lecz także zwiększą napięcia społeczne i polityczne. Utrudnią zadania kremlowskiej propagandzie, pogłębią różnice interesów między centrum i regionami oraz wewnątrz elity i wśród przedstawicieli władz różnych szczebli, obniżając wiarę w zwycięstwo i efektywność polityki agresji.
- **Po drugie, niezbędne jest uszczelnienie reżimu sankcyjnego** (wewnątrz państw i struktur zachodnich oraz w ich relacjach z państwami trzecimi) **oraz rozszerzenie restrykcji,** co nasili problemy gospodarcze Rosji, które

stopniowo będą się przekształcać w społeczne i polityczne. Ważne jest zwłaszcza uderzenie w podstawy rosyjskich dochodów: sektor naftowo-gazowy i nuklearny. Państwa zachodnie powinny poszerzyć sankcje finansowe oraz znieść tzw. limit cenowy na eksport rosyjskiej ropy. Konieczne jest również całkowite zaprzestanie wymiany handlowej z Moskwą, będącej dla niej jednym ze źródeł finansowania wojny z Zachodem, oraz uszczelnienie systemu celnego, aby skuteczniej śledzić i karać omijanie sankcji.

- **Po trzecie**, w sytuacji, gdy coraz groźniejsza staje się rosyjska wojna kognitywna z Zachodem, **państwa i struktury zachodnie powinny nie tylko wzmacniać swoją odporność wewnętrzną na rosyjskie kampanie dezinformacyjne, lecz wręcz przejść do ofensywy informacyjnej wobec Rosji**. Należy mocno wesprzeć projekty medialne, w tym sieciowe, zwłaszcza realizowane przez niektóre niezależne rosyjskie media (działające z zagranicy). Nagłaśnianie przez nie licznych problemów politycznych, społecznych i gospodarczych w FR będzie stopniowo osłabiać reżim putiński. Ważnym elementem tej polityki powinno być poparcie dla odrodzenia świadomości narodowej zamieszkujących to państwo wielu narodów i grup etnicznych, które padły ofiarą rosyjskiego kolonializmu i rusyfikacji.
- Powyższe działania Zachodu nie mogą być elementem doraźnej polityki. Nie można bowiem liczyć, aby w krótkim czasie doprowadziły do – korzystnych dla niego – zmian w Rosji. **Potrzebne jest uświadomienie sobie konieczności długofalowych działań o charakterze strategicznym**. Tylko taka konsekwentna polityka, pokazująca siłę i determinację Zachodu w obliczu – narzuconej przez Moskwę – konfrontacji może prowadzić do przyszłego zwycięstwa, zapewniającego wzrost bezpieczeństwa i stabilności.

WSTĘP

Pełnoskalowa agresja Rosji na Ukrainę w 2022 r. oraz eskalacja rosyjskich ataków hybrydowych przeciwko państwom europejskim stały się kolejnym etapem systemowej wojny z Zachodem toczonej przez rządzący Federacją Rosyjską neototalitarny reżim putinowski.

W celu powstrzymania Kremla przed eskalacją agresji, osłabienia zdolności FR do wywierania szkodliwego wpływu na państwa zachodnie i partnerskie, uniemożliwienia jej działań hybrydowych i potencjalnie militarnych wobec państw UE, a w końcu pokonania Rosji w wojnie systemowej niezbędne jest zastosowanie przez Zachód działań zarówno defensywnych, jak i ofensywnych.

Tak jak kompleksowe i wielopłaszczyznowe jest zagrożenie ze strony Moskwy, tak odpowiedź państw zachodnich powinna być analogiczna i obejmować kroki polityczne, gospodarcze, w sferze bezpieczeństwa, informacyjne itd. Aby działania te były długofalowo skuteczne, powinny uderzać w ważne słabe punkty Rosji oraz wykorzystywać i pogłębiać jej wewnętrzne problemy: polityczne, społeczne, gospodarcze i inne.

Punktem wyjścia niniejszego raportu jest diagnoza owych problemów, a docelowym – sformułowanie rekomendacji dotyczących sposobów ich wykorzystania do osłabienia FR. Tekst podzielono na trzy rozdziały. Pierwszy omawia najważniejsze problemy wewnątrzpolityczne Rosji, drugi – społeczne, a trzeci – gospodarcze. Wszystkie one mają bezpośredni lub pośredni wpływ na zdolność Rosji do prowadzenia wojny z Ukrainą i Zachodem, w tym jej potencjał militarny i aktywność dyplomatyczną –obydwie te sfery wykraczają jednak poza ramy niniejszego tekstu.

Każdy rozdział składa się z części poświęconych konkretnym problemom w ramach danego obszaru, zawiera ich charakterystykę, wraz z przykładami i danymi ilustracyjnymi, ale też rekomendacje dotyczące kierunków działań państw zachodnich w celu pogłębienia i/lub wykorzystania tych trudności.

Autorzy raportu są przy tym świadomi, że – zwłaszcza w odniesieniu do niektórych sfer i problemów – zdolności zewnętrznego oddziaływania na sytuację w Federacji Rosyjskiej pozostają ograniczone. Tekst nie rości sobie jednak pretensji do przedstawienia całościowego obrazu stanu tego państwa, lecz skupia się na tych elementach, które długofalowo mogą służyć politycznemu celowi powstrzymania, osłabienia i pokonania Rosji.

I. POLITYKA WEWNĘTRZNA

Mimo pozornej stabilności system putinowski generuje strukturalne słabości, które w dłuższej perspektywie (zwłaszcza w okresie postputinowskim) mogą doprowadzić do istotnych turbulencji politycznych. O ile w przewidywalnej perspektywie nie nastąpi porażka wojenna Rosji na Ukrainie lub poważne załamanie gospodarcze, nikłe jest prawdopodobieństwo reorientacji kursu Kremla w polityce wewnętrznej i zagranicznej czy radykalnych zmian w postawach członków elity rządzącej.

1. Centralizacja i personalizacja władzy

Największą słabością Rosji jest **personalistyczny system władzy w połączeniu z wysokim stopniem centralizacji zarządzania państwem**. Brak publicznej polityki (jedynym autonomicznym politykiem jest Władimir Putin) przekłada się na niesamodzielność elit federalnych i regionalnych. Szefowie regionów są reprezentantami interesów Kremla i federalnych klanów polityczno-biznesowych, około połowy gubernatorów pochodzi spoza zarządzanych przez siebie regionów. Choć pozornie sprzyja to konsolidacji systemu, w praktyce **utrudnia lub paraliżuje elastyczne reagowanie na wyzwania**. Przedstawiciele władz i administracji różnych szczebli nie podejmują inicjatywy w rozwiązywaniu problemów, nawet na szczeblu lokalnym, czekając na odgórne wytyczne – bowiem Kreml nieprzychylnie patrzy na przejawy autonomii urzędników. Na większości stanowisk państwowych ważniejsza od kompetencji jest bezwarunkowa lojalność wobec lidera, co znacząco obniża ogólną jakość administrowania państwem.

Kluczowe decyzje polityczne podejmuje jednoosobowo Putin, w sposób wysoce nieprzejrzysty. Również on zatwierdza dystrybucję najważniejszych aktywów gospodarczych wśród poszczególnych grup interesu, bez związku z rachunkiem finansowym, co osłabia ekonomiczne fundamenty państwa. Swoje posunięcia konsultuje w wąskim gronie, nie biorąc pod uwagę nastrojów w szerszych kręgach elity, co **zwiększa hermetyczność reżimu i jego nieprzewidywalność** nawet dla osób z wewnątrz. „**Putinocentryczność systemu stwarza ryzyko jego destabilizacji po odejściu przywódcy** – o ile zawczasu nie zostanie przygotowana sukcesja władzy. Jednak nawet wówczas wysoce prawdopodobne są turbulencje wywołane rozpadem sieci zależności zogniskowanych wokół Putina oraz walką o władzę i aktywa wynikającą z potrzeby ustanowienia nowej równowagi wpływów w kręgach polityczno-biznesowych.

Rekomendacje

Celem działań Zachodu powinno być „**przegrzanie**” **mało elastycznego systemu, generowanie jak największej ilości napięć i wyzwań** na różnych szczeblach aparatu państwowego w celu osłabiania jego spójności politycznej i biurokratycznej, a w efekcie – spowodowania jego niewydolności. Równie ważna jest delegitymizacja przywódcy w oczach elity władzy i społeczeństwa.

Przykładowe działania to:

- Uszczelnianie i dalsze zaostrzanie sankcji ekonomicznych w celu uderzenia w budżety regionów Rosji, co będzie podsycać niezadowolenie miejscowej ludności i napięcia na linii Moskwa-regiony.
- Nagłaśnianie przypadków łamania praw mniejszości narodowych, narodów rdzennych FR, a także naruszania ekonomiczno-społecznych interesów regionów przez centrum federalne (ważną rolę pełnią rosyjskie media niezależne – regionalne i lokalne). Dotychczas najbardziej nośnymi tematami aktywującymi potencjał protestu były: zatrucie środowiska naturalnego, odbieranie resztek uprawnień organom samorządowym (zob. dalej), wzrost przestępczości związanej z wojną (zob. dalej).
- Kampanie dezinformacyjne w rosyjskich mediach niezależnych i mediach zachodnich, podsycające wzajemną nieufność między Kremlem i szerszą elitą władzy (spekulacje na temat planów Kremla uderzających w interesy finansowe elit, spekulacje o nielojalności wybranych członków elity wobec Putina lub ich podatności na werbunek).
- Wsparcie intensyfikacji ukraińskich cyberataków na organy rosyjskiej administracji publicznej różnych szczebli i kluczowe przedsiębiorstwa państwowe w celu sparaliżowania ich funkcjonowania.
- Delegitymizacja Putina jako przywódcy Rosji i obrońcy interesów elit (ważną rolę miałyby powołanie trybunałów ds. zbrodni wojennych Rosji na Ukrainie – w ramach prac Międzynarodowego Trybunału Karnego, MTK – i ds. rosyjskiej agresji przeciwko Ukrainie – specjalnego trybunału Rady Europy, RE). Celem powinno być uderzenie w zbiorowe poczucie bezkarności dominujące w rosyjskich kręgach władzy. Drogą do celu – groźba realizacji nakazu aresztowania Putina wydanego w 2023 r. przez MTK, utrudniająca mu swobodę przemieszczania się i optymalnie – doprowadzenie do

rozpoczęcia przed MTK jego procesu *in absentia*. Wobec immunitetu Putina (oraz premiera Michaiła Miszustina i ministra Siergieja Ławrowa) przed specjalnym trybunałem RE należy możliwie najszybciej doprowadzić do nagłośnienia, zbadania i ukarania zbrodni popełnionych przez tych członków rosyjskiej elity władzy, których nie obejmuje immunitet.

2. „Syndrom czekistowski”

Obecne elity rządzące Rosją charakteryzuje **uzależnienie od „syndromu czekistowskiego”**. Pojęcie to opisuje mentalność wywodzącą się z tradycji radzieckich służb specjalnych – autorytarną, opartą na tajemnicy, manipulacji i kontroli. Może być obecna zarówno u jednostek, jak i w strukturach władzy. Przejawem tego sposobu myślenia jest zarządzanie państwem w sposób przypominający operację specjalną, której celem jest utrzymanie kontroli nad strukturami administracyjnymi, gospodarką i społeczeństwem. Jest to możliwe przy utrzymywaniu rozbudowanego aparatu bezpieczeństwa, który de facto dominuje w systemie politycznym i jest wykorzystywany do realizacji celów polityki zagranicznej i wewnętrznej FR.

Takie podejście to również słabość tamtejszego systemu politycznego – służy utrwalaniu **mitu, że Rosja jest „obleżoną twierdzą”** broniącą się przez obcymi wpływami. Rodzi to patologie w zarządzaniu państwem, narasta skala represji politycznych, służby nękają średni biznes, chcąc przejąć część jego dochodów, na zlecenie Kremla kontrolują lojalność przedstawicieli elit politycznych i gospodarczych. Sektor siłowy zachowuje silną pozycję i broni swojej autonomii. Świadczy o tym fakt, że pomimo wielu niepowodzeń w ostatnich latach nie doszło w nim do znaczących zmian kadrowych czy reform ich struktury.

Tabela 1. Cechy „syndromu czekistowskiego” jako fundamentu bezpieczeństwa państwa

Zjawisko	Definicja
Podtrzymywanie kultu tajnych służb	Przekonanie o wyjątkowej misji historycznej i moralnej wyższości służb nad resztą społeczeństwa.
Poczucie bezkarności i nadzwyczajnego statusu	Przeświadczenie, że funkcjonariusze nie podlegają prawu, lecz stoją ponad nim.
Brak zaufania do społeczeństwa	Spółeczeństwo traktuje się jako potencjalnego wroga; dominuje logika obrony państwa przed wrogiem wewnętrznym.

Zjawisko	Definicja
Tajność i kontrola informacji	Władza oparta na tajemnicy, manipulacji informacją, inwigilacji i dezinformacji.
Lojalność wobec własnych struktur	Wierność niekoniecznie wobec prawa i konstytucji, ale wobec służby, hierarchii i przywódcy.
Autorytaryzm, represyjność, przemoc	Stosowanie przemocy jako „narzędzia porządku”, akceptacja środków nielegalnych dla „dobra państwa”.
Nagradzanie lojalności i oportunisty	Podział na „swoich” i „obcych” przy kształtowaniu elit politycznych i gospodarczych.
Kontrola sfery gospodarczej	Podatność na korupcję, udział we „wrogim przejmowaniu” prywatnych podmiotów gospodarczych.

Źródło: opracowanie własne.

Rekomendacje

Warto nagłaśniać przykłady kontrowersyjnych i szkodliwych działań służb specjalnych (zwłaszcza FSB), podsycając niechęć do nich ze strony społeczeństwa.

Przykładowe tematy to:

- arbitralne zarzuty, zatrzymania, areszty – szczególnie wobec urzędników i biznesmenów, wątpliwe oskarżenia naukowców o zdradę tajemnic państwowych;
- nieuzasadnione przywileje funkcjonariuszy w stosunku do innych kategorii obywateli i wykorzystywanie uprawnień do celów prywatnych;
- przypadki korupcji, defraudacji środków i innych nadużyć w służbach;
- wskazywanie na historycznie zbrodniczą działalność służb sowieckich i rosyjskich, wymierzoną we własne społeczeństwo;
- porażki służb (np. w zwalczaniu terroryzmu, szpiegostwa i przestępczości zorganizowanej);

- negatywne konsekwencje działań służb dla funkcjonowania firm i instytucji (np. bankructwa, paraliż funkcjonowania, straty gospodarcze, zagadkowe samobójstwa menedżerów);
- skandale obyczajowe i inne.

3. Korupcja

Masowa korupcja jako jeden z fundamentów systemu (norma, a nie patologia) **znacząco osłabia efektywność zarządzania państwem**. W 2021 r. szacowano, że w przypadku zamówień państwowych rozkradane może być nawet do dwóch trzecich całkowitej sumy kontraktów (średnio – ponad 22%). Ogólne kwoty, jakie państwo traci w wyniku korupcji, w 2020 r. przekraczały jedną trzecią dochodów budżetowych i sięgały 6,2% PKB¹ (dane te należy uznać za niedoszacowane, a pełnoskalowa inwazja otworzyła nowe możliwości bogacenia się na korupcji).

Skala rozkradania majątku państwowego **odbija się negatywnie na kondycji gospodarki Rosji oraz efektywności jej armii**. Wyrazem frustracji Kremla były m.in. czystki w Ministerstwie Obrony wiosną 2024 r. oraz liczne sprawy karne w przygranicznych obwodach FR – kurskim, briańskim i biełgorodzkim (śledztwo objęło również byłego ministra transportu Romana Starowojta i skutkowało jego domniemanym samobójstwem w lipcu 2025 r.). Próby „walki z korupcją” mają charakter pokazowych akcji, są w istocie niezwykle wybiórcze i mają na celu raczej przekierowanie niż zmniejszenie nielegalnych przepływów finansowych oraz redukcję liczby osób, które w warunkach wojny mogą bezkarnie okradać skarb państwa. Choć w teorii powinno to wzmacniać system, paradoksalnie jeszcze bardziej go osłabia, prowadząc do **zaostrzenia rywalizacji o aktywa**, z udziałem struktur siłowych, oraz do kampanii dyskredytacji w mediach. Niepewność skutkuje dążeniem do szybkiego bogacenia się oraz rosnącą skłonnością do podejmowania ryzyka.

Rekomendacje

Pożądane działania powinny koncentrować się na **podsycaaniu niepewności i nieufności wśród elit** (by krały jeszcze szybciej i więcej) **oraz poczucia niesprawiedliwości społecznej wśród zwykłych Rosjan**. Służyłoby temu zwłaszcza pozbawienie rosyjskiej nomenklatury nadziei na zwycięstwo

¹ А. Злобин, *Эксперты ВШЭ оценили средний размер откатов при госзакупках*, Forbes, 20.12.2021, forbes.ru.

w wojnie, poprzez zwiększenie i przyspieszenie wsparcia wojskowego dla Ukrainy oraz intensyfikację ukraińskich ataków na terytorium FR, a także uszczelnianie i zaostrzanie sankcji ekonomicznych w celu osłabiania ekonomicznych fundamentów reżimu i doprowadzenia do znaczącego wzmożenia rywalizacji o dochody z korupcji.

Inne działania to:

- Nagłaśnianie w społeczeństwie rosyjskim powiązań pomiędzy korupcją w kręgach władzy a złą sytuacją wybranych grup społecznych (największą nośność ma tradycyjnie temat zdrowia i bezpieczeństwa dzieci).
- Nagłaśnianie skali bogacenia się „dzieci Kremla” (młodego pokolenia rosyjskiego establishmentu) oraz ich powiązań z zagranicą.

4. Kreatywna księgowość

Dysfunkcyjną cechą systemu jest regularne zafałszowywanie obrazu rzeczywistości społeczno-ekonomicznej przez organy władzy różnych szczebli poprzez **manipulowanie danymi statystycznymi**. Praktyka ta wynika bezpośrednio z modelu rządów (dyktatura personalistyczna), w którym aparat administracyjny stara się dostarczać przywódcy informacje zgodne z jego wyobrażeniami, a nie z prawdziwym stanem rzeczy. Decyzje przywódcy nie podlegają dyskusji, a urzędnikom zależy na formalnym wypełnianiu narzucanych odgórnie kryteriów efektywności. Ponadto rolą aparatu jest dbanie o propagandową oprawę „sukcesów” reżimu na użytek społeczeństwa i zagranicy.

Z jednej strony władze **utajniają coraz więcej informacji** o sytuacji społeczno-ekonomicznej (w II kwartale 2025 r. Rosstat po raz pierwszy nie opublikował danych demograficznych) i wydatkach budżetowych (w 2025 r. utajniono aż 32% budżetu, przede wszystkim pozycje związane z wojną i bezpieczeństwem wewnętrznym). Z drugiej strony **zafałszowywane są też dane raportowane przez regiony do centrum**. Najjaskrawszym jak dotąd przykładem było zawyżenie liczby ludności przez wiele regionów w spisie powszechnym z 2021 r. (wielkość części wypłat z budżetu federalnego uzależniona jest bowiem od liczby ludności) – faktyczna liczba ludności Rosji może być zatem o ponad 5 mln niższa od oficjalnej (140–141 mln zamiast 145,6 mln)². Gra pozorów i kreatywna

² О. Вандышева, «Татар явно обделили»: демограф Алексей Ракша об итогах переписи, которая «провалена полностью», Бизнес Online, 21.01.2023, business-gazeta.ru.

księgowość skutkują **brakiem rzetelnej informacji zwrotnej, co pozbawia reżim instrumentów spójnego, adekwatnego reagowania na wyzwania i możliwości realistycznego prognozowania.**

Rekomendacje

Działania powinny wykorzystywać brak dokładnej wiedzy przedstawicieli władz o kondycji państwa.

Przykładowe działania:

- Działania informacyjne demaskujące rzeczywistą sytuację w wybranych sferach (rola śledztw dziennikarskich i informacji pozyskanych z niejawnych baz danych), co miałyby spowodować wzrost niepewności, poczucia zagrożenia i nieufności w społeczeństwie i rosyjskich elitach.

5. Arbitralna zmiana reguł gry – redystrybucja aktywów

System osłabia **arbitralna zmiana przez Kreml dotychczasowych reguł gry w korzystaniu z umownego prawa własności przez członków elity.** Jest to wyraz najwyższej suwerenności personalistycznej władzy, która dowolnie wydzierżawia i odbiera „kawałki” majątku państwowego. Pogarszająca się sytuacja gospodarcza oraz dążenie Kremla do wymuszania lojalności i dyscyplinowania członków elity skutkują bezprecedensową od lat 90. skalą redystrybucji kurczących się aktywów, w tym nacjonalizacją i wrogimi przejęciami dochodowych przedsiębiorstw.

Wskutek tego **nasila się systemowa rywalizacja o aktywa**, a względnym bezpieczeństwem stanu posiadania mogą się cieszyć wyłącznie najsilniejsi gracze. Ponowny podział majątku rozpoczął się pod koniec 2021 r., lecz impetu nabrał w trakcie pełnoskalowej inwazji na Ukrainę i wyraźnie przyspieszył w 2025 r.

Niezadowolenie i napięcia w szerszej elicie, której członkowie padają ofiarą tej polityki, pogłębia **brak jasnych reguł gry.** Prokuratura coraz częściej podważa transakcje prywatyzacyjne, do jakich doszło w latach 90., manipulując terminami przedawnienia. Dawne kryteria lojalności, które dotąd gwarantowały bezpieczeństwo, przestały obowiązywać. Wyraźne jest dążenie państwa do izolowania rosyjskiej elity politycznej i biznesowej od wpływów zagranicznych, zmuszania jej przedstawicieli do przenoszenia kapitałów z zagranicy do kraju oraz karania osób o „podwójnej lojalności”, które chciałyby nadal

zarabiać w Rosji i chronić majątki w bezpieczniejszych państwach. Przejmowane są biznesy właścicieli przebywających na stałe za granicą lub mających obywatelstwo obcego państwa bądź prawo stałego pobytu poza FR. W sektorach uznanych za strategiczne wywłaszczanie osób powiązanych z zagranicą jest przy tym uzasadniane interesami bezpieczeństwa narodowego.

Bezprawna redystrybucja aktywów na dużą skalę, przy widocznym braku jasnych reguł gry, **grozi wybuchem ostrych, zapewne publicznych, konfliktów** w chwili, gdy osłabnie kontrola Kremla nad grupami interesu w nomenklaturze lub gdy zabraknie Putina jako głównego gwaranta transakcji. W takim scenariuszu konflikty te mogą się wymknąć spod kontroli, skutkując brutalizacją życia politycznego i sfery biznesowej, a wskutek tego – destabilizacją systemu władzy.

Rekomendacje

Celem powinno być przekonanie społeczeństwa i elit o **narastającym chaosie w systemie putinowskim** oraz członków nomenklatury – o **zbyt wysokich kosztach lojalności** wobec Kremla i **braku gwarancji bezpieczeństwa** nawet w przypadku niezaprzeczalnie wiernych osób. Powinno to iść w parze z pewnego rodzaju **ofertą** skierowaną do szerszych kręgów putinowskiego establishmentu.

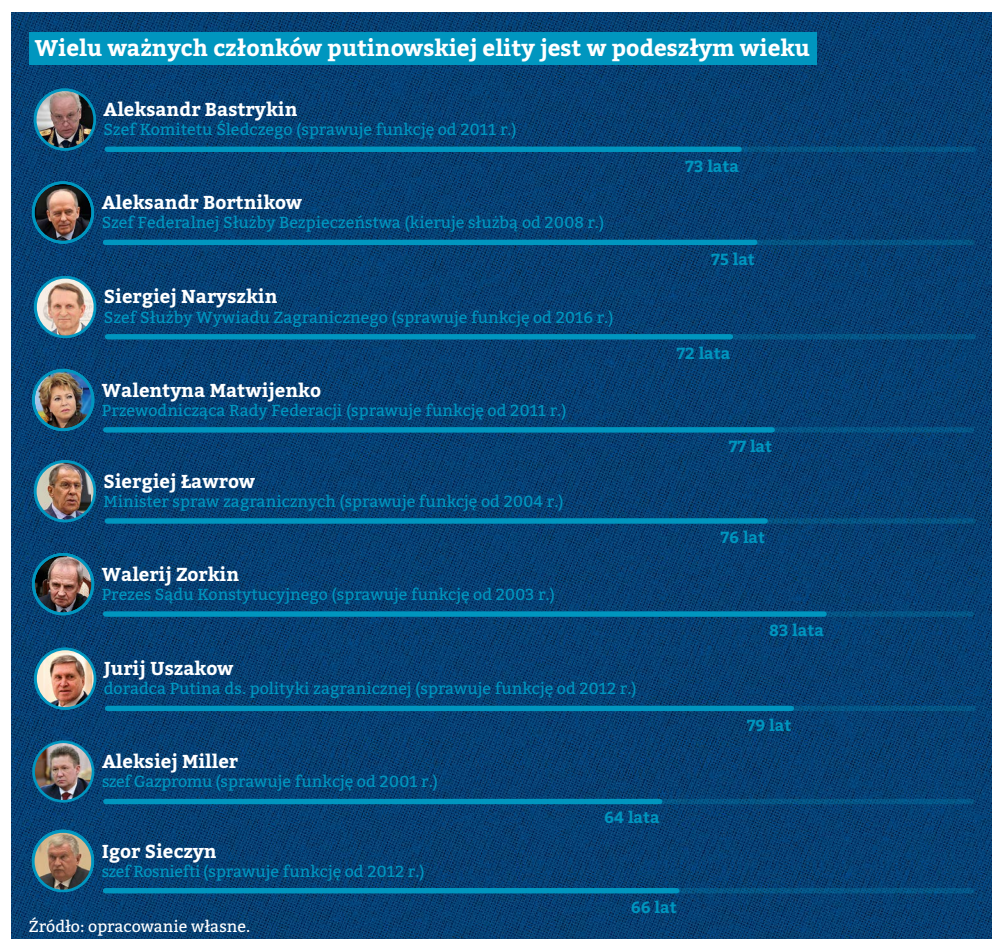
Przykładowe działania:

- Wypracowanie mechanizmu zdjęcia sankcji personalnych i ekonomicznych UE z osób, które publicznie potępiają reżim putinowski i jego zbrodnie, a także odżegniają się od Putina i/lub przekażą znaczną część swego majątku na potrzeby Ukrainy (jej sił zbrojnych lub sektora cywilnego) i/lub udzielą wyjątkowo ważnych informacji na temat funkcjonowania reżimu putinowskiego, które przyczynią się do zadania klęski rosyjskiej armii na Ukrainie oraz umożliwią znaczne osłabienie pozycji Putina w kraju.

6. Starzenie się elity kremlowskiej i ograniczona rotacja kadrowa

Zachowawcza polityka kadrowa Kremla (poleganie przez lidera w czasie wojny na zaufanych, wieloletnich współpracownikach) skutkuje **starzeniem się grupy zajmującej czołowe stanowiska państwowe** (ograniczone rotacje zachodzą jedynie na niższych szczeblach) i **zablokowaniem ścieżek awansu**

na kluczowe urzędy dla przedstawicieli młodszych pokoleń. Brak rotacji wywołuje frustrację potencjalnych następców z powodu braku perspektyw rozwoju kariery, co w dłuższej perspektywie grozi **konfliktami międzypokoleniowymi** na tym tle (choć mogą one zaistnieć dopiero po odejściu Putina).

W najbliższych latach należy się spodziewać stopniowego odchodzenia putinowskich „gerontów” z systemu z przyczyn naturalnych. Roszady kadrowe mogą prowokować napięcia w następstwie obsadzania kluczowych instytucji przez nowych zwierzchników i powiązane z nimi sieci klientelistyczne.

Rekomendacje

Działania powinny koncentrować się na pogłębianiu podziałów i konfliktów międzypokoleniowych w rosyjskim establishmentie. Należy zdyskredytować putinowskie „rządy gerontów” jako nieefektywne i prowadzące do utraty pozycji i majątku przez rosyjskiej elity.

Przykładowe działania:

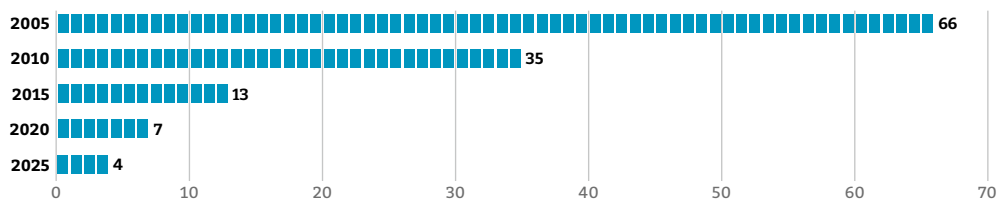
- Uszczelnianie i zaostrzanie sankcji wobec szerszych kręgów establishmentu, w tym młodszych pokoleń technokratów, „dzieci elity”, elit regionalnych.

7. Demontaż systemu samorządowego

O ile władze i elity regionalne w Rosji pozostają pod ścisłym nadzorem Kremla, o tyle na poziomie lokalnym do niedawna utrzymywał się ograniczony pluralizm i potencjał protestu. Putinowska centralizacja życia politycznego doprowadziła w ostatnich latach do **skrajnej marginalizacji roli organów samorządowych**, spadku ich prestiżu i uzależnienia ich od wyższych instancji w pionie władzy.

Liczba stolic regionalnych z bezpośrednimi wyborami mera spada w wyniku demontażu systemu samorządowego

Liczba stolic regionalnych z bezpośrednimi wyborami mera

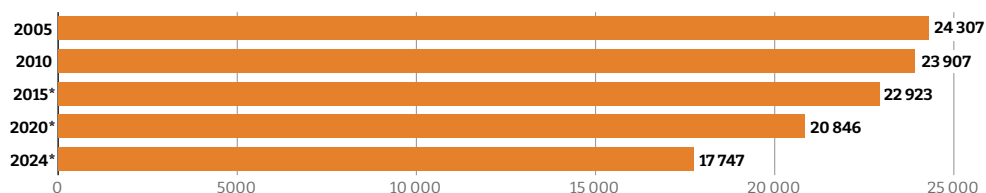

Źródło: opracowanie własne.

Dokonujące się obecnie ostateczne pozbawienie samorządów uprawnień i likwidacja ich jednostek niższego szczebla wzmacniają wprawdzie kontrolę Moskwy, niemniej rodzą dla niej również potencjalne problemy. Postępująca marginalizacja polityczna, gospodarcza i kulturalna obszarów peryferyjnych na rzecz wzmacniania regionalnych ośrodków administracyjnych przyczynia się do **dalszego wyludnienia tych pierwszych i przyspiesza degradację usług publicznych na prowincji**. Demontując samorzady, władze federalne tracą pośredni kontakt z ludnością na poziomie lokalnym (przez co trudniej będzie im odpowiednio wcześniej identyfikować nastroje opozycyjne) oraz **zmuszone są w większym stopniu angażować się w mikrozarządzanie**. Politycznie niebezpieczne może okazać się również **niezadowolenie aparatu biurokratycznego niższego szczebla**, związane ze znacznie zredukowaną liczbą stanowisk.

Liczba jednostek samorządowych w Rosji spada w wyniku demontażu systemu samorządowego

Liczba jednostek municypalnych w Rosji

* łącznie z jednostkami municypalnymi na okupowanych terytoriach ukraińskich

Źródło: opracowanie własne.

Rekomendacje

Warto realizować kampanie informacyjne (zwłaszcza poprzez media społecznościowe) kierowane do mieszkańców rosyjskich peryferii. Ich celem powinno być zwiększanie napięć, a optymalnie – sprowokowanie protestów społecznych przeciwko centralizacyjnej polityce Kremla i choć częściowe odtworzenie opozycyjnego potencjału na poziomie lokalnym.

Przykładowe działania:

- Akcentowanie problemów mniejszych ośrodków miejskich i wiejskich.
- Wskazywanie na związek przyczynowo-skutkowy między demontażem systemu samorządowego a pogarszającym się stanem usług publicznych.
- W przypadku przekazu kierowanego do mieszkańców większych miast (tradycyjnego matecznika nastrojów opozycyjnych) podkreślać trzeba:
 - nierówną dystrybucję wpływów podatkowych na korzyść budżetów regionalnych (a w konsekwencji subsydiowanie miast z ich własnych pieniędzy),
 - coraz głębszą ingerencję w sprawy lokalne ze strony władz regionalnych, de facto mianowanych przez Kreml.

8. (Nie)efektywność sektora siłowego i aparatu represji

Funkcjonowanie państwa w warunkach wojny z Ukrainą stało się wyzwaniem dla resortów siłowych. Pomimo bezprecedensowej mobilizacji sił i środków sektor bezpieczeństwa nie jest w stanie efektywnie realizować postawionych

zadań, ujawniając przy tym swoje **słabości organizacyjne oraz błędy operacyjne**. Wynika to ze zmodyfikowania priorytetów, przesunięcia sił w celu kontynuowania zintensyfikowanych działań na rzecz destabilizacji wewnętrznej Ukrainy oraz zwiększenia skali operacji specjalnych wymierzonych przeciwko państwom europejskim konsekwentnie wzmacniającym swój potencjał obronny. Trwa **rywalizacja wewnętrzna o wpływy** między służbami, m.in. mają miejsce przypadki przejmowania przez wywiad wojskowy zadań ze sfery politycznej będącej w gestii FSB (co widać na przykładzie rosyjskiego nielegać Pawła Rubcowa, pracującego w Europie pod fałszywą tożsamością hiszpańskiego dziennikarza dla Głównego Zarządu Sztabu Generalnego).

Mnogość operacji realizowanych poza granicami kraju rzutuje na skuteczność działań kontrwywiadowczych na terytorium FR, gdzie **Federalna Służba Bezpieczeństwa (FSB)** nie jest w stanie powstrzymać szeroko zakrojonych akcji agenturalnych i dywersyjnych służb ukraińskich. Dowodem na to była przeprowadzona na początku czerwca 2025 r. operacja Służby Bezpieczeństwa Ukrainy (SBU), w wyniku której zaatakowano bazy lotnictwa strategicznego w głębi Rosji. Nieskuteczność FSB wynika z **rozproszenia jej sił**, realizujących różnorakie zadania: od wywiadowczych, przez kontrwywiadowcze, po zwalczanie „wroga wewnętrznego” czy kontrolowanie terytoriów okupowanych na Ukrainie i trwającego tam procesu rusyfikacji.

Mamy do czynienia m.in. ze **słabością rozpoznania zagrożeń terrorystycznych**, przerzucaniem odpowiedzialności na inne resorty (jak w przypadku zamachu terrorystycznego w centrum handlowym w Krasnogorsku pod Moskwą w marcu 2024 r., kiedy to odpowiedzialność za brak rozpoznania przerzucono na MSW), **życzeniową analizą sytuacji**, zgodną z oczekiwaniami kierownictwa państwa (casus Ukrainy). Prowadzi to m.in. do wyolbrzymiania przez FSB swoich sukcesów (prowadzenie problematycznych pod względem dowodowym spraw o zdradę tajemnic państwowych).

Postępuje **demoralizacja funkcjonariuszy FSB**. Ujawniane skandale korupcyjne potwierdzają tezę, że służba ta często działa jak zorganizowana grupa przestępcza. Przykładowo na początku 2022 r. aresztowano trzech wysoko postawionych funkcjonariuszy, którzy żądali ponad 5 mld rubli (ok. 55 mln dolarów) w zamian za umorzenie i nieformalne wycofanie zarzutów, co pozwoliłoby na odblokowanie prowadzenia działalności biznesowej przez jedną z firm z branży IT i logistycznej.

Tabela 2. Największe wpadki FSB

Wydarzenie	Opis
2020 r. Próba otrucia Nawalnego	FSB użyła toksyny (Nowiczok) – operacja zakończyła się fiaskiem, a zespół operacyjny został zdekonspirowany przez portal śledczy Bellingcat i inne media (pozyskano dane z aplikacji Yandex, numery telefonów, bilety lotnicze).
2020 r. Protesty na Białorusi	FSB prawdopodobnie nie przewidziała eskalacji i nie zdołała wesprzeć Łukaszenki w pierwszej fazie protestów.
2022 r. Agresja na Ukrainę	Niedoszacowanie potencjału oporu na Ukrainie: spadek szybkości ofensywy i nieudane operacje mające doprowadzić do likwidacji ukraińskich elit politycznych (np. nieudana próba zabicia kluczowych przywódców).
2023 r. Bunt Prigożyna	Największa kompromitacja kontrwywiadowcza – FSB nie przewidziała marszu na Moskwę i zajęcia Rostowa nad Donem.
lata 2022–2024 Sabotaże, zamachy na prominentów i akty dywersji na terytorium Rosji	Serie zamachów i aktów sabotażu zorganizowanych przez ukraińskie służby i ich agenturę (np. podpalenia komisariatów, pociągów wojskowych, niszczenie infrastruktury krytycznej, likwidacja osób związanych z sektorem wojskowym w Rosji) – FSB nie zdołała im zapobiec.
2025 r. Ukraiński atak dywersyjny na bazy lotnictwa strategicznego	Skoordynowane ukraińskie ataki dronowe na pięć baz rosyjskiego lotnictwa strategicznego, przeprowadzone z terytorium Rosji z wykorzystaniem naczep ciężarówek. Uszkodzenie kilkunastu rosyjskich ciężkich bombowców strategicznych Tu-95MS i Tu-22M3.

Źródło: opracowanie własne.

Objawy kryzysu operacyjnego dotknęły także, choć w mniejszym stopniu, **Służbę Wywiadu Zagranicznego i Główny Zarząd Sztabu Generalnego** (GUGSz, d. GRU) oraz sferę działań cybernetycznych i hybrydowych wobec państw zachodnich, obejmujących m.in. dezinformację czy prowadzenie operacji psychologicznych mających zmienić nastawienie społeczeństw europejskich do sensowności konfliktowania się z Rosją. Warto zwrócić uwagę, że służby wywiadowcze tego państwa nie mogą z dużą swobodą działać poza jego granicami. Z tego względu w praktyce operacyjnej zdecydowano się na pozyskiwanie agentury spośród przedstawicieli diaspory białoruskiej i ukraińskiej oraz obywateli państw zachodnich zainteresowanych finansową stroną współpracy. W obliczu stopniowego nabywania odporności kontrwywiadowczej przez państwa europejskie operacje rosyjskich służb specjalnych stają się bardziej rozproszone. Dzięki masowemu wydalaniu rosyjskich dyplomatów i wzmocnieniu

nadzoru nad aktywnością personelu ambasad i konsulatów rosyjskich w państwach zachodnich zredukowano rosyjski potencjał wywiadowczy. Służby FR zachowały jednak nadal zdolności w organizowaniu aktów sabotażu i dywersji naruszających bezpieczeństwo infrastruktury krytycznej.

Od 2022 r. widoczne jest **pogorszenie kondycji Ministerstwa Spraw Wewnętrznych**. Zgodnie z danymi ze stycznia 2026 r. liczba wakatów sięgnęła 172 tys. – to o ponad 33 tys. więcej niż w roku poprzednim. Kryzys kadrowy dotknął wszystkie struktury resortu. Spowodowane jest to niskimi płacami i po części odpływem kadr do wojska. W niektórych jednostkach (patrolowych, dochodzeniowych czy do zwalczania obrotu narkotykami) deficyt kadrowy wynosi średnio 30%. Do służby przyjmowani są ludzie, którzy nie spełniają wymogów formalnych. Rosnące **przeciążenie MSW**, zaangażowanego w ściganie osób „nieprawomyślnych”, negatywnie wpływa na stan porządku publicznego.

Rekomendacje

Kluczową kwestią jest przyjęcie w państwach zachodnich **nowego paradygmatu działań mających charakter nie tylko defensywny, lecz także ofensywny**. Wymaga to nakładów finansowych oraz zmiany koncepcji i celów działań służb specjalnych, a także dostosowania instrumentarium.

Przykładowe działania:

- Szeroko zakrojone operacje w sieciach społecznościowych mające na celu zablokowanie użytkowników zidentyfikowanych jako potencjalni współpracownicy rosyjskiego aparatu dezinformacyjnego, nawet mimo braku dowodów na ich bezpośrednie powiązania ze służbami specjalnymi FR.
- Podejmowanie działań mających utrzymać czujność społeczeństwa w razie zaistnienia podejrzanych prób nawiązania kontaktu ze strony przedstawicieli rosyjskich służb, do czego warto wykorzystać doświadczenia służb ukraińskich w zakresie działań kontrwywiadowczych. Za przykład może posłużyć uruchomienie przez ukraińską SBU – w reakcji na masowe próby zdalnego werbunku – aplikacji „Zdemaskuj efesbesznika”. Za jej pomocą przekazuje się informacje o próbach nawiązania kontaktu bądź „ofertach pracy”, które w istocie są propozycją wykonania zadań sabotażowych lub wywiadowczych z dziedziny rozpoznania wojskowego.

- Zwiększenie skali działań ofensywnych wobec Rosji w sferze cyberprzestrzeni, uwzględniających ataki cyfrowe na infrastrukturę krytyczną oraz system usług telekomunikacyjnych, w tym bankowości elektronicznej.

9. Radykalizacja i terroryzm islamski

Od 2023 r. w Rosji ponownie regularnie dochodzi do **ataków terrorystycznych na tle ekstremizmu islamskiego**. Akty przemocy o niespotykanej od przynajmniej kilku lat skali objęły poszczególne republiki Kaukazu Północnego, ale też inne regiony.

Rosnąca radykalizacja islamistyczna i zwiększona aktywność terrorystyczna wynikają m.in. z: problemów społeczno-ekonomicznych na Kaukazie Północnym; zmiany pokoleniowej w regionie i stopniowo rosnącej przewagi tożsamości religijnej nad narodową; napięć między sufizmem a salafizmem; trudnego położenia migrantów zarobkowych z Azji Centralnej (zwiększającego ich podatność na radykalizację); ożywionej działalności organizacji Państwo Islamskie Prowincji Chorasán (ISIS-K). **Katalizatorem jest inwazja na Ukrainę**, która m.in. skupiła gros wysiłków i zasobów organów bezpieczeństwa wokół działań wojennych oraz zwiększyła dostęp do nielegalnej broni.

Mapa. Akty terroru na tle ekstremizmu islamskiego w Rosji od 2023 do 2025 r.

Rekomendacje

Służby specjalne państw zachodnich powinny **zaprzestać wymiany informacji wywiadowczych** w zakresie walki z terroryzmem ze swoimi rosyjskimi odpowiednikami (np. USA ostrzegały FR przed atakiem w Krasnogorsku w marcu 2024 r.) lub przynajmniej istotnie ją ograniczyć. Wykluczyć należy natomiast jakiegokolwiek formy wsparcia dla walczących z Moskwą islamistycznych komórek terrorystycznych.

II. SYTUACJA SPOŁECZNA

1. Kryminalizacja życia społecznego i normalizacja przemocy

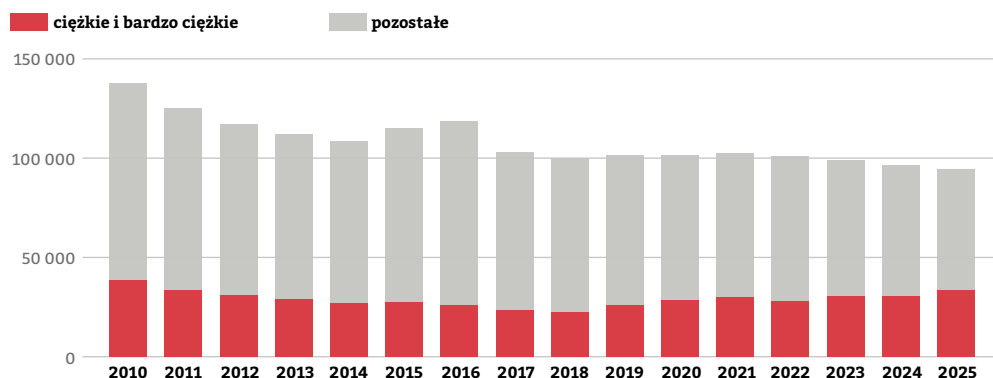
Choć sytuacja społeczna w Rosji znajduje się pod kontrolą władz i wydaje się stabilna, są kwestie, które wywołują napięcia wśród ludności i potęgują niezadowolony z realiów życia w kraju. Do problemów tych należy eskalacja przemocy, której przejawem jest m.in. **wzrost liczby ciężkich i szczególnie ciężkich przestępstw**. Jest to przede wszystkim następstwo **powrotu z wojny osób demoralizowanych** walką, **zwolnienia z więzień przestępców**, którzy uzyskali wolność dzięki udziałowi w wojnie, a także skutek **normalizacji przemocy przez propagandowe media**. Z danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych FR wynika, że w 2024 r. w Rosji – na tle ogólnego spadku przestępczości – zarejestrowano rekordową od 14 lat liczbę ciężkich i szczególnie ciężkich przestępstw (617 301). Poprzedni rekord odnotowano w 2010 r. (684 347). Tendencja wzrostowa utrzymała się w pierwszej połowie 2025 r. – popełniono wówczas 333,3 tys. tego rodzaju przestępstw – to najwyższy poziom od 15 lat.

Liczba ciężkich i najcięższych przestępstw zwiększa się w wielu regionach, lecz szczególnie jest to widoczne w Moskwie i podmiotach graniczących z Ukrainą (zwłaszcza w obwodach briańskim, kurskim i rostowskim). Rekordy odnotowano także na anektowanym Krymie i w Sewastopolu (dane za rok 2024). Jak wynika z informacji Prokuratury Generalnej FR, rośnie zwłaszcza liczba przestępstw popełnianych przez nastolatków – w pierwszych miesiącach 2025 r. była ona o 18% wyższa niż w roku poprzednim, a w kategorii przestępstw ciężkich i szczególnie ciężkich zwiększyła się aż półtorakrotnie. Najczęściej agresja młodzieży skierowana jest przeciwko osobom, które nie są w stanie się bronić – dzieciom, ludziom starszym, bezdomnym. W ciągu trzech lat trwania wojny na Ukrainie rosyjscy weterani (zarówno byli więźniowie, jak i żołnierze) zabili lub okaleczyli po powrocie z frontu ponad 1000 osób. Według danych zebranych przez rosyjskie niezależne medium Wiorstka (z grudnia 2025 r.) co najmniej 551 osób zostało zabitych, a 465 odniosło poważne obrażenia. Agresorów często charakteryzuje zespół stresu pourazowego (PTSD), kryminalna przeszłość, alkoholizm i problemy rodzinne. Ponadto sieci społecznościowe w Rosji pełne są informacji o torturach, represjach, korupcji w armii, co kontrastuje z wizerunkiem walczących kreowanym przez media propagandowe. Kanały społecznościowe (często nawet te o nastawieniu patriotycznym i prowojennym) donoszą, że dowódcy systemowo stosują przemoc wobec swoich podwładnych, by zmusić ich do walki, a na linię ognia – w celu utylizacji – wysłała się chorych i rannych.

Dane wskazują, że wojna już teraz negatywnie odbija się na bezpieczeństwie publicznym i prowadzi do **demoralizacji społeczeństwa**, a będący jej następstwem wzrost przestępczości budzi zaniepokojenie i niezadowolenie zwykłych mieszkańców, co staje się problemem dla władz. Te nie podejmują jednak kroków, by systemowo resocjalizować weteranów wojennych, zaostrzać kary czy w inny sposób podnosić poziom bezpieczeństwa. Coraz częstsze zabójstwa i rozboje, za którymi stoją weterani, a przy tym bierność państwa niekorzystnie rzutują na percepcję armii, która w Rosji tradycyjnie cieszyła się szacunkiem, oraz na wizerunek samego Kremla. Zjawisko to może w dłuższej perspektywie zakłócać proces werbunku ochotników na wojnę.

Liczba ciężkich i szczególnie ciężkich przestępstw w Rosji rośnie

Liczba popełnianych przestępstw w okresie styczeń–czerwiec od 2010 do 2025 r.

Źródło: dane MSW FR za Wiorstką, oryginalne dane: fedstat.ru/indicator/36223.

Wybrane szokujące incydenty przemocowe z udziałem weteranów

- Były funkcjonariusz Rosgwardii, który wrócił ze strefy działań wojennych, udusił żonę, a następnie popełnił samobójstwo.
Bijsk, Kraj Ałtajski, październik 2023 r.
- Weteran wojny na Ukrainie zabił dwie osoby, wśród nich 64-letnią laureatkę konkursu „Najlepszy nauczyciel Rosji”.
Kutana, Jakucja, luty 2024 r.
- 44-letni weteran zabił żonę. W tym czasie w mieszkaniu przebywały ich dzieci.
Zawołże, obwód niżnonowogrodzki, kwiecień 2023 r.
- 40-letni uczestnik wojny na Ukrainie wykorzystał seksualnie i zabił 11-letnią dziewczynkę.
Niżny Tagił, obwód swierdłowski, sierpień 2024 r.
- Uczestnik wojny przeciwko Ukrainie zabił 87-letnią kobietę.
Nalczyk, Kabardo-Bałkaria, styczeń 2025 r.
- Żołnierz powracający z wojny zastrzelił żonę.
Pietrozawodsk, Karelia, grudzień 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

Rekomendacje

Za pomocą kampanii w zachodnich oraz rosyjskojęzycznych mediach niezależnych powinno się **nagłaśniać skalę przestępczości** w Rosji, akcentując związki przyczynowo-skutkowe pomiędzy jej wzrostem a wojną. Należy

szeroko informować o przypadkach brutalnych przestępstw popełnianych przez byłych więźniów amnestionowanych dzięki udziałowi w wojnie, podkreślając przy tym, że za ich uwolnienie odpowiada Kreml.

Działania informacyjne powinno się również **kierować do mężczyzn podlegających poborowi lub mobilizacji, by zdawali sobie sprawę ze skali przemocy i demoralizacji wśród walczących**. Może to skutkować wzrostem świadomości Rosjan co do konsekwencji udziału w wojnie i przyczyniać się do eskalacji ich niezadowolenia z posunięć Kremla, zmuszając jednocześnie władze, by angażowały się w działania łagodzące nastroje. Będzie to odciągało ich uwagę od prowadzenia operacji zbrojnej. Może też okazać się, że dążąc do zatrzymania walczących na froncie (by nie wracali do miejsc zamieszkania i nie popełniali przestępstw), Kreml będzie jeszcze bardziej ograniczał rotację wojskowych i ochotników – takie działania również będą skutkować wzrostem niezadowolenia w społeczeństwie i erozją poparcia dla armii oraz osłabiać wysiłek mobilizacyjny armii, co powinno być jednym z celów.

Konieczne jest **wspieranie rosyjskojęzycznych mediów niezależnych i dziennikarzy śledczych** (finansowo oraz technologicznie) jako tych, którzy zbierają informacje na temat przestępstw popełnianych przez weteranów w Rosji i o reakcjach społeczeństwa na nie oraz kolportują te materiały, by zyskały jak największy zasięg w kraju.

2. Zmęczenie wojną i jej skutkami oraz nieefektywność propagandy

Mimo utrzymującego się na stabilnym poziomie wysokiego poparcia społecznego dla wojny i władz, mierzonego w sondażach opinii publicznej, w społeczeństwie rosyjskim dostrzec można **symptomy zmęczenia wojną i narastającego pesymizmu** co do rozwoju sytuacji w kraju. Przejawem zmęczenia jest coraz bardziej widoczne w ciągu ostatniego roku **zwiększanie się liczby zwolenników podjęcia negocjacji pokojowych**.

Niewątpliwie wpływ na częstsze ujawnianie takich przekonań miały też podnoszenie tematu rozmów pokojowych w oficjalnym dyskursie dotyczącym relacji Rosja-USA oraz retoryka Donalda Trumpa. Rosjanie śmieiej wyrażali nastawienie bardziej pacyfistyczne, bo z przekazu propagandowego wnioskowali, że sam Kreml dąży do rozmów pokojowych i pojawiło się na takie poglądy przyzwolenie. O ile w maju 2024 r. za negocjacjami opowiadała się połowa społeczeństwa, o tyle w styczniu 2026 r. już 61%. Odsetek zwolenników kontynuowania działań zbrojnych zmniejszył się natomiast w tym czasie z 41% do rekordowo

niskiego poziomu 30%³. Trend wzrostu poparcia dla negocjacji rozwijał się dość płynnie, chwilowo tylko zakłóciła go ofensywa Sił Zbrojnych Ukrainy w obwodzie kurskim w sierpniu 2024 r.

Pytani o powody takiego nastawienia Rosjanie wskazują, że są zmęczeni przedłużającym się rozlewem krwi. Do przyczyn należy także **strach, że eskalacja wojny doprowadzi do nowej mobilizacji**, czego Rosjanie się obawiają i czego sobie nie życzą. Jak wykazało badanie przeprowadzone przez portal Wiorstka, nastroje te są jeszcze silniejsze wśród walczących – aż 72% żołnierzy chciałoby zakończenia działań zbrojnych⁴. **Coraz mniej Rosjan popiera też wydawanie dodatkowych pieniędzy z budżetu państwa na wojnę**: we wrześniu 2024 r. 43% respondentów uznawało wydatki wojskowe za priorytet, natomiast w październiku 2025 r. odsetek ten spadł do 31%. Udział respondentów, którzy uważali, że najważniejsze są wydatki na sferę społeczną, wzrósł zaś w tym okresie z 38% do 47%⁵.

Pogłębione badania socjologiczne w FR wskazują z kolei, że Rosjanie niechętnie publicznie rozmawiają o wojnie⁶, a w wywiadach dla mediów stwierdzają, że dla zachowania równowagi psychicznej starają się unikać śledzenia informacji na jej temat. W rankingu wydarzeń i problemów w 2025 r. kwestie związane z wojną są wymieniane w czołówce – przykładowo na trzeciej pozycji znalazły się ataki dronów na rosyjskie miasta i fabryki (28% badanych), a na piątej „wyzwolenie” obwodu kurskiego (23%). Największą bolączką dla mieszkańców stanowił wzrost cen, opłat komunalnych i podatków (34%), co pośrednio również jest konsekwencją prowadzenia wojny⁷.

Niekorzystnych dla władz nastrojów **nie jest w stanie zneutralizować państwowa propaganda**. Widać to zwłaszcza w reakcjach ludności na nieprzewidziane, niepomysłne dla Kremla wydarzenia, gdy narracja w przekazach medialnych skrajnie odbiega od rzeczywistości – np. po wejściu Ukraińców do obwodu kurskiego czy po atakach na infrastrukturę w głębi FR. Sądząc po

³ Dane dotyczące poparcia dla rozmów pokojowych: *Конфликт с Украиной в январе 2026 года: внимание, поддержка российских вооруженных сил и идеи переговоров, представления о том, что делать, если добиться договоренностей не получается, о продолжительности и конечном результате военных действий*, Centrum Lewady, 27.01.2026, levada.ru.

⁴ *Хотят мира, не понимают целей «СВО» и не ждут её скорого конца: что думают российские военные о возможном перемирии*, Вёрстка, 29.04.2025, verstka.media.

⁵ *Результаты опроса исследовательского проекта «Хроники» к 3-й годовщине войны в Украине*, Хроники, luty 2025, chronicles.report.

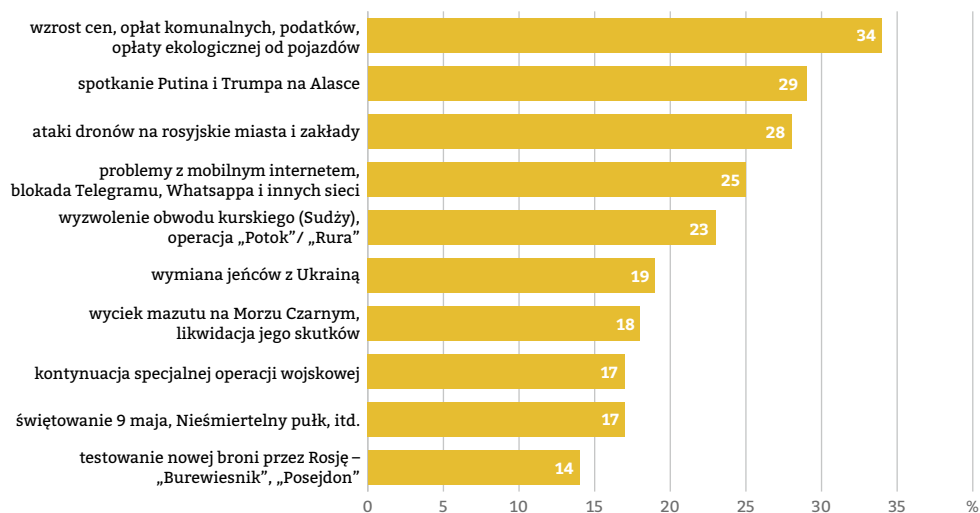
⁶ *Россияне устали от войны и стараются не замечать ее*, The Moscow Times, 2.08.2024, moscow-times.ru, za: web.archive.org.

⁷ Dane za: *Итоги 2025 года: главные события, оценки, сравнения с предыдущим годом*, Centrum Lewady, 23.12.2025, levada.ru.

zachowaniach Rosjan w takich sytuacjach, można stwierdzić, że znaczna ich część **nie ufa propagandzie** i w realiach zagrożenia woli polegać na rzetelnych, niezależnych od Kremla źródłach informacji.

Problemy związane z wojną w percepcji Rosjan zyskują na znaczeniu

Odpowiedzi na pytanie ankietowe (grudzień 2025): „Które z wymienionych wydarzeń z 2025 r. uważa Pan/Pani za najważniejsze?”

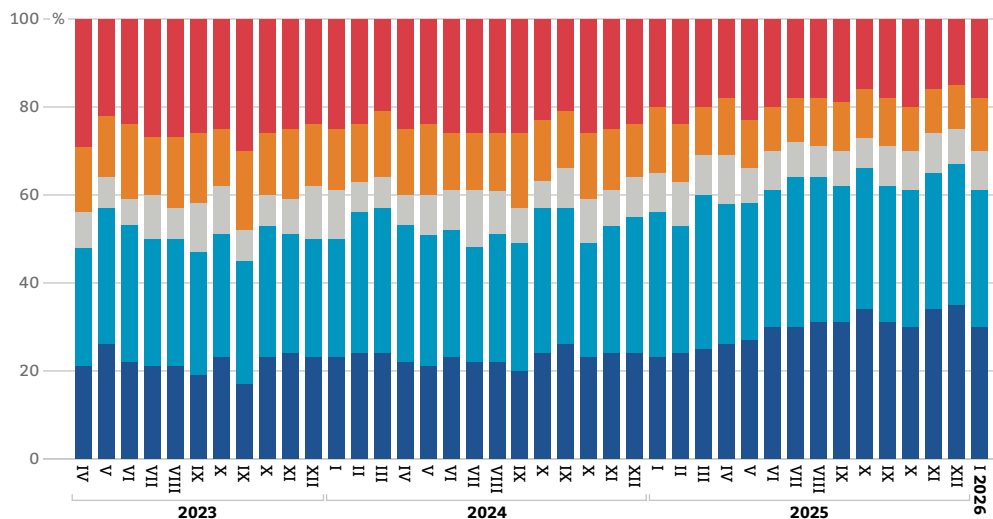

Źródło: Итоги 2025 года: главные события, оценки, сравнения с предыдущим годом, Левада-Центр.

Sukcesywnie rośnie liczba Rosjan, którzy popierają rozmowy pokojowe bardziej niż kontynuację działań wojennych

Odpowiedzi na pytanie ankietowe: „Czy według Pana/Pani należy obecnie kontynuować działania wojenne czy rozpocząć rozmowy pokojowe?”

■ zdecydowanie popieram rozpoczęcie rozmów pokojowych
 ■ raczej popieram rozpoczęcie rozmów pokojowych
■ trudno powiedzieć
■ raczej popieram kontynuację działań wojennych
 ■ zdecydowanie popieram kontynuację działań wojennych

Źródło: Итоги 2025 года: главные события, оценки, сравнения с предыдущим годом, Левада-Центр.

Rekomendacje

Działania Zachodu powinny być ukierunkowane na pogłębienie widocznego już w społeczeństwie rosyjskim zmęczenia wojną, co może przełożyć się na spadek poparcia dla władz i zakłócać proces mobilizacji. Głównym instrumentem mogą stać się **kampanie informacyjne skierowane do grup społecznych najbardziej dotkniętych wojną i jej skutkami** – rodzin żołnierzy; środowisk, z których zwerbowano na front wielu mężczyzn, takich jak mniejszości etniczne; mieszkańców wsi; emerytów. Powinny one m.in. **eksponować problemy społeczne wynikające z wojny lub nasilające się pod jej wpływem**, np. wzrost cen, brak dostępu do leków (w tym insuliny) i zaawansowanych metod leczenia (np. nowotworów, cukrzycy), deficyty niektórych ważnych produktów żywnościowych (np. drobiu czy jajek, czego doświadczyli Rosjanie w grudniu 2023 r.), które nie wynikają bezpośrednio z zachodnich sankcji (jak przekonuje Kreml), lecz są skutkiem restrykcji nakładanych przez Moskwę czy systemowych zaniedbań władz. Należy przy tym monitorować przestrzeń społeczną i informacyjną w Rosji, by **wyłapywać kryzysy na początkowym ich etapie i nagłaśniać je, zanim Kreml zareaguje**.

Zwiększana powinna być pomoc finansowa i militarna dla Ukrainy, która umocni ją w walce z agresorem, a rosyjską armię postawi w trudnej sytuacji na froncie. Niepowodzenia w boju sprawiają, że perspektywa obiecywanego przez Kreml zwycięstwa będzie się oddalać, komplikując zadanie propagandzie i uderzając w morale społeczeństwa. Wyzwania na polu walki powodują, że Kreml – wbrew oczekiwaniom Rosjan – będzie musiał utrzymywać zaangażowanie państwa w wojnę, to zaś będzie obciążało społeczeństwo (zwłaszcza grupy mniej istotne pod względem prowadzenia wojny) oraz budżet państwa. Kontynuowane i wzmacniane powinny być zwłaszcza uderzenia ukraińskie na obiekty na obszarze FR. Wywołują one bowiem ważny efekt psychologiczny – uzmysławiają Rosjanom, że wojna dotyczy ich bezpośrednio, a Kreml, wbrew szumnym deklaracjom, nie jest w stanie zapewnić bezpieczeństwa na własnym terytorium.

Wskazane jest również nasilanie sankcji rzutujących na sytuację zwykłych Rosjan, których skutki wojny dotykały dotąd w niewielkim stopniu – tj. restrykcji wpływających na wzrost inflacji, prowadzących do ograniczenia wydatków socjalnych, utrudniających dostęp do dóbr i usług (np. lotów, turystyki zagranicznej, zaawansowanej elektroniki, zachodniej popkultury). Zasadne byłoby zaprzestanie przyznawania Rosjanom przez kraje UE wiz turystycznych, które mimo sankcji nadal są wydawane (w 2024 r. liderem na

tym polu były Włochy, które przyznały obywatelom FR ponad 130 tys. z łącznej liczby 565 tys. wydanych im wiz Schengen).

3. Napięcia na tle etniczno-religijnym i nastroje antyimigranckie

Wysoki poziom nacjonalizmu i ksenofobii w społeczeństwie rosyjskim oraz zaostrzana przez Kreml polityka imigracyjna zwiększają ryzyko nasilania się w Rosji napięć na tle etnicznym i religijnym. Czynniki sprzyjające radykalizacji postaw w społeczeństwie rosyjskim to przede wszystkim:

- **pogłębiające się nierówności w rozwoju społeczno-ekonomicznym pomiędzy poszczególnymi grupami społecznymi** (zob. dalej);
- **systemowe ograniczanie praw mniejszości** (zwłaszcza przybierające na sile od 2018 r. ograniczanie praw językowych);
- **zwiększona mobilizacja do armii wśród innych niż rosyjska grup etnicznych** (część mniejszości narodowych jest statystycznie nadreprezentowana wśród poległych); relatywnie mniejszy pobór w dużych miastach europejskiej części Rosji;
- **nasilająca się działalność paramilitarnych ugrupowań szowinistycznych** (takich jak Russkaja Obszczina, objęta prawdopodobnie kuratelą FSB).

Wzrost nieprzyjaznego nastawienia wobec zagranicznych migrantów zarobkowych i przedstawicieli mniejszości narodowych, który w wieloetnicznej i wielowyznaniowej Rosji jest zjawiskiem niebezpiecznym, potwierdza między innymi społeczny ranking percepcji zagrożeń. Obecność przyjezdnych i imigracja są w nim konsekwentnie wymieniane na wysokim 3. lub 4. miejscu (dostrzega je około jednej trzeciej ludności)⁸. Napięcia na tym tle coraz częściej przeradzają się w napady, starcia czy pogromy. Niekiedy takie incydenty zmuszają władze etnicznych regionów do interwencji w obronie swoich rodaków.

Z tymi nastrojami sprzężona jest, zintensyfikowana po ataku terrorystycznym w Crocus City Hall pod Moskwą w marcu 2024 r., polityka władz **ograniczająca prawa imigrantów zarobkowych** w Rosji. Od tamtej pory sukcesywnie

⁸ Badania Centrum Lewady: *Левада-Центр: Общий уровень тревожности и представления о наиболее острых проблемах российского общества: август 2024 года*, 4.09.2024; *Левада-Центр: Представления о наиболее острых проблемах российского общества: июнь 2025*, 16.07.2025, levada.ru.

zaostrza się zasady zatrudniania imigrantów (wykluczając niektóre typowe dla nich sfery – np. transport) i reguły ich pobytu (np. utrudniając zdobywanie niezbędnych certyfikatów językowych i pozwoleń). Ponadto zintensyfikowano werbunek imigrantów na wojnę – przymusowy lub w zamian za prawo do pobytu lub obywatelstwo. Z jednej strony zaostrenie polityki migracyjnej jest traktowane przez część społeczeństwa jako przyzwolenie na prezentowanie postaw ksenofobicznych, z drugiej zaś **zniechęca imigrantów do przyjazdu do Rosji i prowadzi do napięć w jej relacjach międzynarodowych** z państwami, których obywatele są w FR piętnowani (np. z Kirgistanem, Azerbejdżanem czy Tadżykistanem).

Mapa. Napięcia na tle etniczno-religijnym w Rosji nasilają się

Rekomendacje

Na arenie międzynarodowej należy **szerzyć wiedzę na temat realiów społeczno-politycznych dzisiejszej Rosji** – braku realnej federalizacji, dyskryminacji mniejszości, nierówności i napięć na gruncie etnicznym oraz systemowej opresyjności wobec imigrantów (to samo robi rosyjska propaganda wobec Zachodu). Doniesienia te są dla oficjalnych mediów problematyczne, stoją bowiem w sprzeczności z promowanym wizerunkiem kraju funkcjonującego harmonijnie i mogą niekorzystnie rzutować na wizerunek władz poza granicami.

Odbiorcy etnicznie nierosyjscy powinni być informowani o: dyskryminacji politycznej, ekonomicznej, społecznej, kulturalnej i językowej wynikającej z dominacji żywiołu wielkoruskiego w państwie; negatywnym wpływie wojny na położenie mniejszości; systemowych i oddolnych aktach wielkoruskiego szowinizmu, rasizmu, islamofobii etc. Ważne, aby w tych działaniach jak najszerzej wykorzystywać napięcia wywołane aktualnymi wydarzeniami w polityce wewnętrznej i zagranicznej. Szczególną uwagę trzeba poświęcić **migrantom zarobkowym**.

Konkretne, dopasowane pod kątem treści kampanie informacyjne w językach narodowych (dotyczące realiów życia w FR, ryzyka przymusowego wysłania na front) należy przeprowadzić w krajach, z których tradycyjnie napływało do Rosji najwięcej migrantów zarobkowych formujących liczne diaspory, np. w Kirgistanie, Tadżykistanie, Azerbejdżanie i innych państwach **Azji Centralnej i Kaukazu Południowego, skąd tradycyjnie przybywa większość przyjezdnych. Odpływ imigrantów zarobkowych z Rosji mógłby znacząco pogłębić obserwowane już teraz niedobory siły roboczej**, które ograniczają rozwój gospodarki, w tym sprawność sektora zbrojeniowego.

W wymiarze wewnętrznym należy **weprzeć finansowo i organizacyjnie struktury skupiające mniejszości oraz ich media w Rosji, które ujawniają problemy o podłożu etnicznym**, próbują wzmacniać tożsamość społeczności lokalnych czy dekonstruują oficjalną historię, naświetlając realia podbojów kolonialnych.

Należy rozważyć udzielenie **szeroko zakrojonego wsparcia materialnego, technicznego i politycznego przedstawicielom wybranych ruchów narodowych na uchodźstwie**, aby zwiększyć ich możliwości oddziaływania na sytuację polityczną i nastroje społeczne w regionach FR zamieszkiwanych licznie przez ludność nierosyjską. W debatach ekspercko-politycznych na Zachodzie dotyczących ewentualnego rozpadu Rosji (czego obawiają się zachodni decydenci i czym straszy rosyjska propaganda) należy podkreślać, że lepiej już teraz mieć wiedzę na temat tendencji odśrodkowych w tym kraju i **budować możliwości oddziaływania na sytuację**, by łągodzić ewentualne negatywne skutki, niż być zaskoczonym spontaniczną eskalacją przemocy. Osłabienie Rosji w wyniku problemów wewnętrznych byłoby zjawiskiem korzystnym dla Zachodu w kontekście jej agresji na Ukrainę i, potencjalnie, państwa zachodnie – m.in. może zakłócić mobilizację wojskową.

4. Faworyzowanie wybranych grup społecznych, nierówności społeczno-ekonomiczne

W Rosji **pogłębiają się różnice w wysokości zarobków** pomiędzy poszczególnymi regionami i grupami zawodowymi, co powoli staje się problemem **naruszającym spójność społeczną kraju i niekiedy budzącym niezadowolanie ludności**⁹. Według danych Federalnej Służby Statystyki Państwowej z połowy 2025 r. średnie miesięczne wynagrodzenie nominalne w FR wyniosło ok. 99 tys. rubli (ok. 1200 dolarów). Najwyższe płace zarejestrowano w Czukockim Okręgu Autonomicznym – ok. 211 tys. rubli (ok. 2600 dolarów), Moskwie – ok. 178 tys. rubli (ok. 2200 dolarów) oraz Jamalsko-Nienieckim Okręgu Autonomicznym – ok. 173 tys. rubli (ok. 2200 dolarów). Najniższe średnie wynagrodzenia odnotowano natomiast w republikach Kaukazu Północnego: Kabardo-Bałkarii – ok. 50 tys. rubli (ok. 600 dolarów), Dagestanie – ok. 47 tys. rubli (ok. 600 dolarów), Czeczenii – ok. 43 tys. rubli (ok. 500 dolarów)¹⁰. Duże rozbieżności dotyczą również wysokości emerytur, które w rosyjskich realiach są na ogół bardzo skromne (np. w Dagestanie emeryt otrzymuje średnio 17 tys. rubli miesięcznie, tj. ok. 200 dolarów, a na Czukotce – 38 tys. rubli, tj. ok. 450 dolarów)¹¹.

Jednocześnie w skali całego kraju pojawiły się w rezultacie wojny **grupy społeczne z bezprecedensowo wysokimi zarobkami i szerokimi przywilejami**. Należą do nich wojskowi, ochotnicy, oddelegowani na terytoria okupowane pracownicy sfery budżetowej, osoby zatrudnione w sektorze zbrojeniowym. Zaciągając się do wojska w „bogatych” regionach, które wabią ochotników wyższymi stawkami, walczący może zarobić nawet ponad 5 mln rubli rocznie (tj. przeszło 60 tys. dolarów). Biorąc pod uwagę obowiązujący model mobilizacji polegający na zachęcaniu do walki ludzi z prowincji i nierosyjskich mniejszości, relatywnie duże środki trafiają do regionów dotąd pozbawionych takich zastrzyków finansowych. Podnosi to poziom dochodów w tych miejscach i łagodzi problemy socjalne.

Z drugiej strony jest to czynnik wpływający negatywnie na tamtejsze rynki – prowadzi na przykład do **wzrostu cen produktów i nieruchomości**, co z kolei uderza w pozbawione zarobku grupy będące dotąd socjalnym zapleczem Kremla,

⁹ Dane dotyczące wynagrodzeń za rok 2024 w poszczególnych regionach zob. *Средняя зарплата в России в 2026 году от Росстата*, GOGOV, 3.01.2026, gogov.ru.

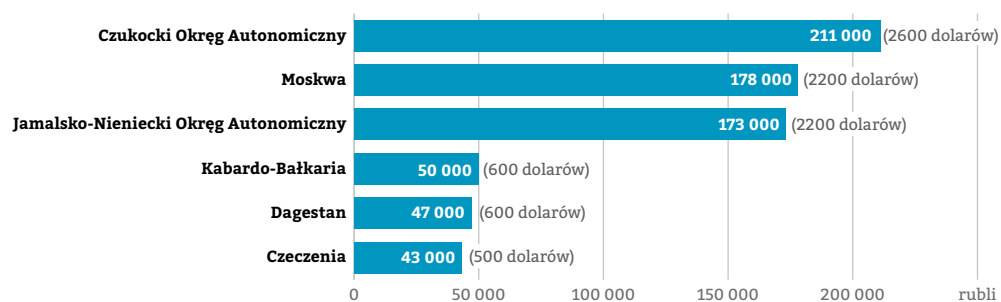
¹⁰ Dane Rosstatu za: П. Хрущёв, *Названы регионы России с самыми высокими и низкими зарплатами*, Газета.Ру, 15.10.2025, gazeta.ru.

¹¹ *Средняя пенсия в России*, GOGOV, 3.01.2026, gogov.ru.

np. emerytów. Nasilające się nierówności i zmiana obowiązującego dotychczas kontraktu społecznego wywołują w tej części społeczeństwa, którą związane z wojną benefity omijają, niezadowolenie. Coraz więcej przywilejów zyskują walczący i weterani, stając się nową elitą, która – dowartościowana przez propagandę – asertywnie domaga się nowych praw kosztem innych. Negatywne emocje budzi przykładowo fakt, że **dzieci walczących i weterani przyjmowani są na prestiżowe uczelnie na warunkach preferencyjnych** (na podstawie rządowych kwot) z wynikami znacznie gorszymi niż kandydaci bez wojennej rekomendacji. Prowadzi to do dyskryminacji zdolnych uczniów oraz zaniża poziom kształcenia i prestiż zawodów – np. według relacji mediów w 2025 r. krewni wojskowych i weterani wybierali najczęściej pedagogikę, informatykę oraz prestiżowe kierunki medyczne, zwłaszcza pediatrię i stomatologię, gdzie bardzo trudno dostać się bez preferencji. W ubiegłym roku na miejsca finansowane z budżetu państwa w rosyjskich uczelniach wyższych przyjęto 28,5 tys. uczestników wojny na Ukrainie oraz ich dzieci – stanowili oni 6,5% wszystkich studentów pierwszego roku na studiach budżetowych. W 2026 r. beneficjenci wojny mają objąć do 25% miejsc finansowanych z budżetu¹². Zasadne poczucie niesprawiedliwości budzi również fakt, że mimo toczącej się wojny oraz antyzachodniej i patriotycznej narracji propagandy **dzieci rosyjskich polityków i oligarchów są de facto zwolnione z mobilizacji i poboru**, wyjeżdżają swobodnie na Zachód, gdzie odpoczywają, uczą się lub mieszkają.

Znacząca różnica wynagrodzeń między najbogatszymi i najbiedniejszymi regionami Rosji jest uderzająca

Średnie wynagrodzenie brutto w wybranych regionach Rosji w lipcu 2025 r.

Źródło: Rosstat.

¹² Dane za: Р. Николаева, *В 2025 году число поступивших в вузы по квоте для участников войны против Украины и их детей удвоилось*, Важные истории, 27.01.2026, istories.media.

Rekomendacje

Nierówności ekonomiczne, niedofinansowanie lub nierównomierne finansowanie sfery socjalnej powinny być nagłaśniane zarówno na arenie międzynarodowej, jak i w Rosji. Dla tamtejszej reżimowej propagandy, która próbuje tuszować niewygodne fakty, narzucanie tego tematu w przestrzeni publicznej i podejmowanie prób dostarczania takich informacji Rosjanom będą stanowiły wyzwanie.

Na wsparcie i rozprzestrzenianie przekazu zasługują media i portale śledcze relacjonujące powyższe problemy oraz tropiące osoby uprzywilejowane, uchylające się od służby w armii (publikowane są zdjęcia, adresy, inne dowody), które bardzo często łączą powiązania ze strukturami władzy.

5. Straty wojenne i ujemny przyrost naturalny

Od trzech dekad – z wyjątkiem krótkiego okresu w latach 2013–2015 – Rosja notuje **ujemny przyrost naturalny**. Gdy od 2020 r. dodatnie saldo migracji przestało rekompensować naturalny ubytek populacji, liczba ludności zaczęła się konsekwentnie zmniejszać. Jest to efekt długofalowych negatywnych trendów, których władze Rosji nie są w stanie zneutralizować – **wzrostu śmiertelności oraz spadku liczby urodzeń, a także zmniejszenia napływu imigrantów**. Wojna dodatkowo pogarsza sytuację – przede wszystkim z powodu coraz bardziej widocznego wzrostu liczby zgonów. Według danych Rosstatu w 2024 r. odnotowano zwiększenie śmiertelności o 3,3% w porównaniu z rokiem 2023 – z 1,76 mln do 1,82 mln osób. Najwyższe miało miejsce na Ałtaju (+16%), w Czechenii i Sewastopolu (+10%), a także w Tuwie, Udmurcji i na Kamczatce (+9%). Zwiększył się również naturalny ubytek populacji – w 2024 r. wyniósł 596,2 tys. osób, co w porównaniu z rokiem 2023 stanowi wzrost o 20,4% (z 495,3 tys.).

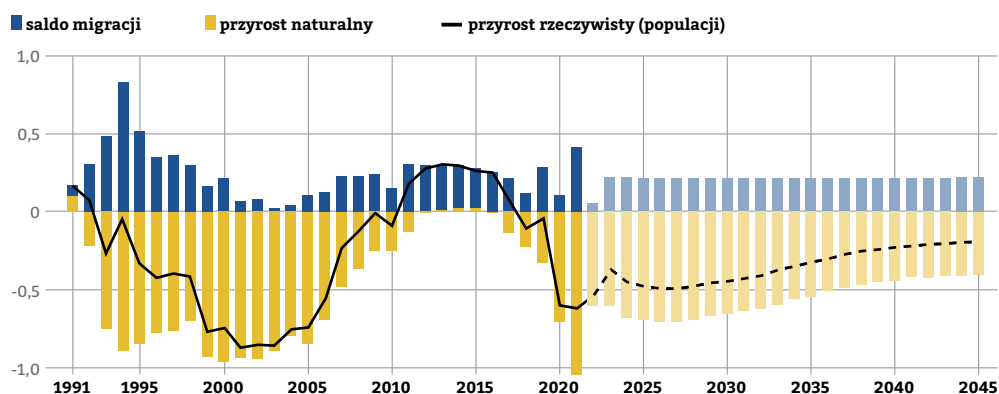
Pełen obraz skutków wojny nie jest znany z powodu utajnienia liczby poległych żołnierzy. Według niezależnych szacunków, w oparciu o publicznie dostępne informacje o zabitych, **od początku pełnoskalowej wojny do stycznia 2026 r. na froncie zginęło co najmniej 220 tys. osób**¹³. Ostatni raz Ministerstwo Obrony FR podało dane o poległych we wrześniu 2022 r. – przekazano wówczas, że od początku inwazji zginęło jedynie 5937 rosyjskich żołnierzy, co było bez wątpienia wartością zaniżoną.

¹³ Zestawienie BBC i Mediazony: *Потери России в войне с Украиной на январь 2026 года. Статистика погибших в СВО*, Медиазона, zona.media.

Kreml deklaruje chęć poprawy wskaźników demograficznych, jednak podejmowane przez niego próby wzbudzają kontrowersje. Krytykę części Rosjan wywołują zwłaszcza **metody nakłaniania do prokreacji** (np. poprzez wsparcie finansowe ciężarnych uczennic) czy **ograniczanie dostępu do aborcji**, a także **represje wobec imigrantów**, potrzebnych tamtejszej gospodarce.

Za sprawą długofalowych negatywnych trendów demograficznych populacja Rosji będzie się zmniejszać

Przyrost naturalny i rzeczywisty oraz imigracja w Rosji od 1991 do 2021 r. i prognoza do 2045 r.

Źródło: Rosstat.

Liczba Rosjan poległych od początku pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę

203 306

stan na 13 marca 2026 r.

liczba poległych potwierdzonych z imienia i nazwiska (z doniesień mediów)

ok. 219 000

stan na 29 lutego 2026 r.

liczba poległych na podstawie rejestrów sądowych dotyczących spraw spadkowych

Źródło: Mediazona.

Rekomendacje

Zasadne jest nagłaśnianie problemów demograficznych i strat wojennych w debacie publicznej na Zachodzie oraz w Rosji – przy współpracy z rosyjskimi mediami. Tematem **kampanii informacyjnych – prowadzonych za pośrednictwem mediów internetowych czy kanałów na Telegramie** – powinno być wskazywanie, że państwowy system werbunku opiera się cynicznie na kupowaniu życia żołnierzy za pieniądze, na front wysyłani są pod przymusem ranni i chorzy, niektóre oddziały giną w tzw. mięsnych szturmach, a ich członkowie już w momencie werbunku są de facto skazani na śmierć, zaś weteranów inwalidów pozostawia się ostatecznie bez pomocy i oczekiwanej gloryfikacji.

Wśród żołnierzy należy dystrybuować negatywne informacje o:

- złym traktowaniu podwładnych przez dowódców,
- wysokim ryzyku śmierci lub ranienia na froncie, a następnie kalectwa,
- powszechnym transakcyjnym stosunku rodzin żołnierzy do ich życia (chęć zysku przewyższa często troskę o najbliższych),
- niewypłacaniu przez państwo należnych świadczeń,
- przypadków zdrad i niewierności kobiet pod nieobecność mężczyzn (i *vice versa*),
- braku troski o mogiły poległych, co stoi w sprzeczności z kreowaną przez propagandę wizją powszechnego szacunku dla „bohaterów”.

Wspieranie militarne Ukrainy oraz sprzyjanie przenoszeniu działań militarnych w głąb FR będą wpływać na zwiększenie strat i tym samym osłabiać morale Rosjan, odbierając im nadzieję na szybkie zwycięstwo (częściowo taki efekt przyniosło wtargnięcie Ukraińców do obwodu kurskiego w sierpniu 2024 r.). Niezadowolenie społeczne może się nasilać, jeśli sytuacja wymusi na Kremlu zarządzenie kolejnej fali przymusowej mobilizacji, której zwykli Rosjanie nie popierają. Takiego masowego werbunku Kreml stara się zatem uniknąć. Zamiast niego prowadzi stałą mobilizację o niskim nasileniu w regionach, a zarazem siłowo zmusza do udziału w wojnie wrażliwe grupy społeczne, np. imigrantów czy osoby podejrzane o popełnienie przestępstwa.

6. Zapaść infrastruktury komunalnej

Rosyjska infrastruktura komunalna od dawna znajduje się w kryzysie, który w ostatnich latach zauważalnie się zaostrza. Około 60% Rosjan przynajmniej kilka razy w miesiącu doświadcza jej awarii. Główną przyczyną problemów jest **znaczny stopień zużycia infrastruktury**, w większości nieremontowanej od upadku ZSRR. Jej degradacja postępuje o wiele szybciej niż odnowa. Realne zużycie sieci komunalnych najprawdopodobniej jest większe od oficjalnie raportowanego (średnio 40%; w niektórych regionach nawet 80%).

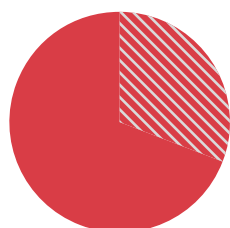
W sezonie zimowym 2023/2024 w całym kraju doszło do najpoważniejszej od 20 lat serii **awarii infrastruktury komunalnej**, która mogła dotknąć łącznie

nawet kilka milionów Rosjan. Według oficjalnych danych (przypuszczalnie znacznie zaniżonych) w 2024 r. miało miejsce 9 tys. incydentów. W styczniu 2026 r. w całym kraju odnotowano prawie 1800 przerw w dostawach prądu, wody i ciepła – dwa razy więcej niż rok wcześniej. W słabej kondycji jest również gospodarka odpadami. Coraz częściej dochodzi do protestów (w różnej formie) z powodu złego stanu infrastruktury. Niezadowolenie ludności pogłębia dodatkowo **podnoszenie przez władze taryf komunalnych** – od 1 lipca 2025 r. wzrosły one średnio o 12% (w niektórych regionach – o ponad 20%), co szczególnie uderza w najbardziej niekorzystne grupy społeczne (np. emerytów, mieszkańców prowincji). W 2026 r. indeksacja taryf będzie dwuetapowa – **w połowie regionów podwyżki opłat będą dwucyfrowe**.

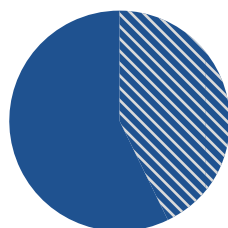
Rosyjskie sieci komunalne są w złym stanie

Stan rosyjskiej infrastruktury komunalnej w 2023 r.

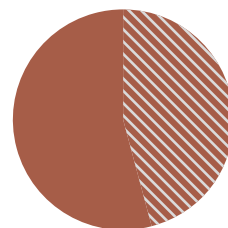
 infrastruktura wymagająca wymiany

sieci ciepłownicze – 31%

sieci wodociągowe – 43%

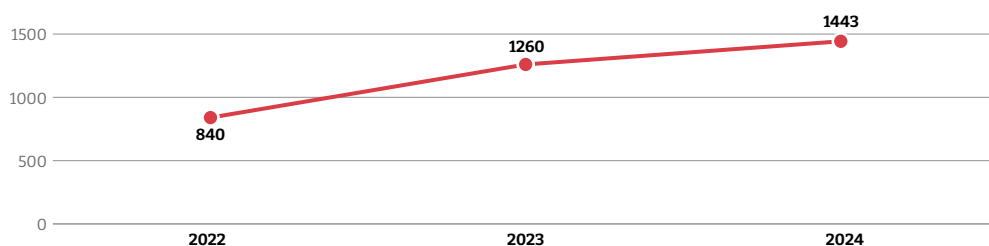
sieci kanalizacyjne – 46%

Dane nie obejmują czterech ukraińskich terytoriów anektowanych przez Rosję w 2022 r.

Źródło: opracowanie własne.

W Rosji rośnie liczba protestów społecznych związanych ze złym stanem infrastruktury komunalnej

Liczba protestów na tle infrastrukturalnym w Rosji

Źródło: Nowaja gaziet. Jewropa.

Rekomendacje

W kierowanych do społeczeństwa rosyjskiego kampaniach informacyjnych należy **podkreślać związek między złym stanem infrastruktury komunalnej a polityką władz** (np. poprzez porównanie kosztów wojny na Ukrainie

z federalnymi wydatkami na utrzymanie sieci komunalnych) **oraz systemową korupcją**, a także wskazywać na skuteczność akcji protestu. Wykorzystać można również niezadowolenie społeczne z podwyżek taryf komunalnych, uwypuklając wynikające z nich obciążenia dla budżetu przeciętnego gospodarstwa domowego.

Aby dodatkowo podsycać frustrację mieszkańców Rosji, należy równolegle **utrudniać władzom działania na rzecz poprawy sytuacji**. Do 2030 r. Kreml planuje przeznaczyć 4,5 bln rubli (ok. 44 mld dolarów) na program modernizacji usług komunalnych. Jego realizacja w dużej mierze zależy od przycięgnięcia inwestorów zagranicznych. Rozważyć można m.in. **możliwość objęcia reżimem sankcyjnym firm i banków z krajów trzecich uczestniczących w tym przedsięwzięciu**.

7. Katastrofy naturalne i technogenne

Wyzwania dla władz oraz niebezpieczne skutki dla mieszkańców wynikają także ze **zmian klimatycznych**. Od połowy lat 70. XX wieku średnia roczna temperatura w Rosji rosła dwa i pół razy szybciej od globalnej, a w ostatnim ćwierćwieczu liczba niebezpiecznych zjawisk naturalnych w tym kraju podwoiła się. Szkody spowodowane przez globalne ocieplenie kosztują kraj średnio 60 mld rubli rocznie (770 mln dolarów). Szczególnie dotkliwe są **powodzie** (wiosną 2024 r. dotknęły ponad 40 regionów) i **pożary lasów**. **Państwo nie jest przygotowane do zapobiegania klęskom żywiołowym i nie rozbudowuje potencjału w tej sferze**.

Dodatkowo po rozpoczęciu pełnoskalowej wojny wiele organizacji ekologicznych, które wskazywały na niedociągnięcia władz i zwiększały świadomość

mieszkańców, zostało zmuszonych do zaprzestania działalności w Rosji. W sytuacjach kryzysowych ludność często pozostawiona jest sama sobie, nie może liczyć na pomoc władz, a procedury bezpieczeństwa nie działają.

Lekceważenie standardów bezpieczeństwa przyczynia się do licznych katastrof technogennych. Szczególnie groźne dla środowiska są wycieki materiałów ropopochodnych. W grudniu 2024 r. doszło do największej od lat katastrofy ekologicznej na Morzu Czarnym. W wyniku wypadku dwóch tankowców do wody przedostało się 2,4 tys. ton ciężkiego oleju opałowego.

Mapa. Wycieki materiałów ropopochodnych w Rosji w 2025 roku

Rekomendacje

W kampaniach informacyjnych kierowanych do społeczeństwa rosyjskiego należy **zwracać uwagę na nieefektywność wysiłków władz** na rzecz zapobiegania awariom, likwidowania skutków katastrof naturalnych i technogennych oraz pomocy poszkodowanej ludności, podkreślając przy tym koszty ponoszone przez państwo w związku z inwazją na Ukrainę. Przypadki katastrof z powodu zaniedbań lub działań władz (np. wycieku materiałów ropopochodnych do wód morskich) należy szeroko nagłaśniać na arenie międzynarodowej w celu **upowszechniania świadomości w kwestii zagrożeń ekologicznych związanych z poczynaniami Kremla** (np. awarie z udziałem rosyjskiej tzw. floty cienia, przewożącej ropę naftową mimo obowiązujących sankcji). W tym kontekście do koniecznych działań należy uszczelnienie i zaostrenie reżimu sankcyjnego.

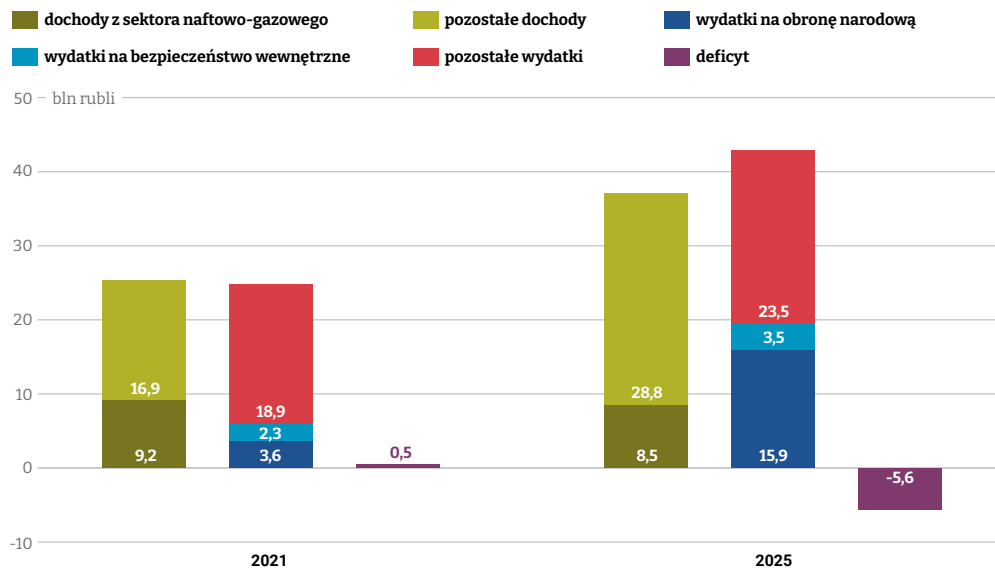
III. SYTUACJA GOSPODARCZA

1. Rosnące koszty wojny i niebilansowanie budżetu

Jednym z ważnych wyzwań stojących przed Kremlem są kurczące się dochody, przy stale rosnących kosztach wojny. W efekcie rządowi coraz trudniej jest zbilansować budżet. Nominalne wydatki budżetowe w 2025 r. były prawie dwa razy wyższe niż te zrealizowane w 2021 r. Priorytetem pozostają przy tym nakłady na wojnę. Ich główne składowe – bezpieczeństwo wewnętrzne i obrona narodowa – pochłonęły w 2025 r. co najmniej 45% całości wydatków (wobec 24% w 2021 r.). Realne koszty agresji wobec Ukrainy są jednak o wiele wyższe i zostały poukrywane także w innych pozycjach. Mimo rosnących obciążeń podatkowych i wysokiej inflacji dochody nie są w stanie ich pokryć, tym bardziej że od początku 2025 r. obserwujemy **wyhamowanie tempa aktywności gospodarczej** w FR. Dodatkowo napięcia finansowe spotęgował znaczny spadek cen eksportowanej przez Rosję ropy naftowej w 2025 r. i na początku 2026 r. Problem władz potęguje utrzymujący się mocny kurs rosyjskiej waluty (średnio w 2025 r. za dolara trzeba było zapłacić 83,6 rubla, wobec ok. 94 rubli, które założył rząd).

Wojna spowodowała dynamiczny wzrost wydatków na sektor siłowy i pojawienie się deficytu budżetowego

Struktura budżetu FR w latach 2021 i 2025

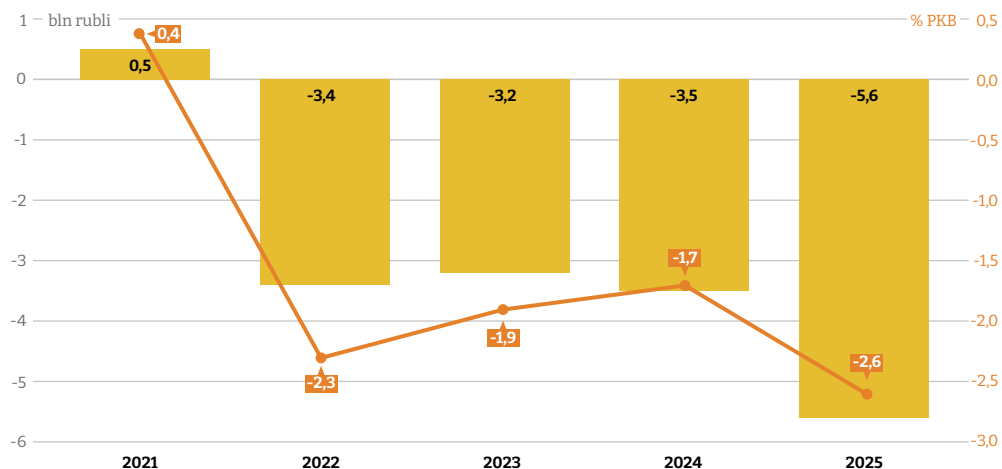
Źródło: Rząd FR.

W konsekwencji w 2025 r. rząd był zmuszony dwukrotnie wprowadzać poprawki do budżetu. Uwzględnił tym samym spadek dochodów naftowo-gazowych

o 24% r/r, a mimo to zdecydował się na dalsze zwiększenie wydatków. W efekcie **deficyt budżetu federalnego** wzrósł pięciokrotnie (wobec rządowych planów) – do 5,6 bln rubli. Rosnący także deficyt budżetów regionalnych i funduszy pozabudżetowych (emerytalnego i zdrowia) spowodował, że łączna „dziura” finansów publicznych zwiększyła się w 2025 r. do 8,3 bln rubli (3,9% PKB), wobec 3,2 bln rubli (tj. 1,7%) w 2024.

Dynamicznie rosnące wydatki przy kurczących się dochodach doprowadziły do poważnego wzrostu deficytu w 2025 r.

Nadwyżka/deficyt budżetu FR w latach 2021–2025

Źródło: Rząd FR.

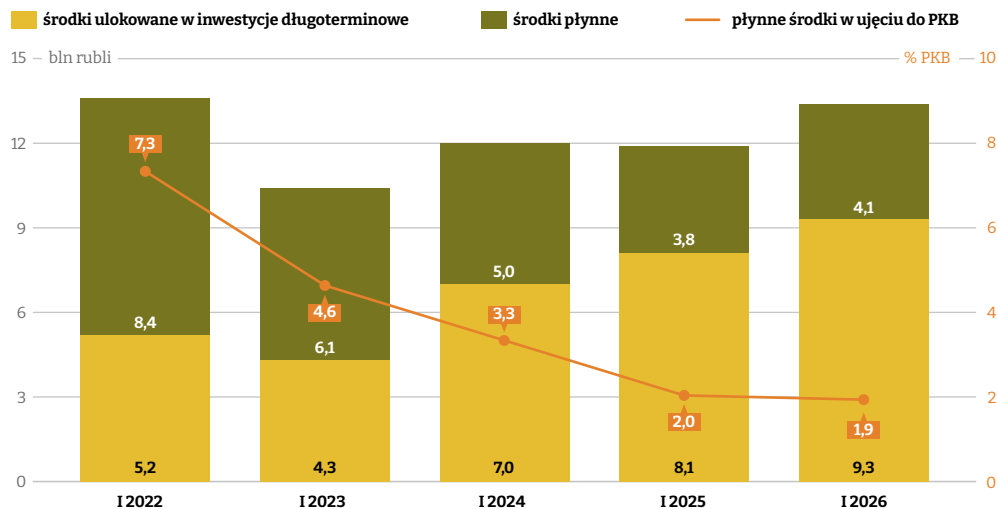
Ze względu na odcięcie Rosji od zagranicznych rynków kapitałowych władze muszą finansować powstały deficyt ze środków krajowych, głównie poprzez dalszą emisję obligacji, choć obecna wysoka stawka procentowa mocno ogranicza atrakcyjność tego instrumentu. Mimo że dług publiczny FR nie jest duży i wynosi ok. 17,5% PKB, to jego obsługa jest bardzo kosztowna i pochłonięta w 2025 r. aż 7,5% wydatków budżetowych, tj. ok. 1,7% PKB.

Władze starają się przy tym oszczędzać **rezerwy** zgromadzone w Funduszu Dobrobytu Narodowego (FDN; na początku 2026 r. jego środki płynne wynosiły 52 mld dolarów, tj. 1,9% PKB). Po prawie czterech latach wojny **skurczyły się one w ujęciu dolarowym o połowę, a w porównaniu z PKB – prawie czterokrotnie (na początku 2022 r. były warte 7,3% PKB)**. Tak znaczne ich zmniejszenie nastąpiło mimo dwukrotnego wzrostu cen złota w latach 2022–2025, które stanowi ponad połowę środków płynnych FDN, oraz stosunkowo wysokich cen ropy w poprzednich latach, dzięki którym rząd był w stanie nadal go zasilać (w 2024 r. o ok. 15 mld dolarów, przy czym środki te zaksięgowano w Funduszu dopiero w 2025 r.). Jednak w 2025 r. ropa eksportowana

przez Rosję była średnio o 2 dolary tańsza niż cena bazowa zapisana w budżecie (tj. 60 dolarów za baryłkę), co oznaczało konieczność pokrycia tej różnicy ze środków FDN. Na początku 2026 r. różnica w cenie ropy wynosiła już blisko 20 dolarów na baryłce, mimo iż ceny surowca wzrosły w związku z atakiem USA na Iran, to jednak poziom zgromadzonych rezerw nie gwarantuje bezpieczeństwa finansów publicznych.

Środki płynne FDN w trakcie pełnoskalowej wojny zmniejszyły się o połowę

Zasoby finansowe Funduszu Dobrobytu Narodowego, w tym środki płynne (stan na pierwszy dzień miesiąca)

Źródło: Ministerstwo Finansów FR.

Rekomendacje

Stabilność rosyjskich finansów publicznych jest krucha. Kreml finansuje jednak rosnące wydatki wojenne, nie zważając na kurczenie się dochodów. Ma bowiem nadzieję, że zwycięstwo jest bliskie i państwa zachodnie szybciej przestaną wspierać Ukrainę, niż wyczerpią się jego zasoby. Dlatego istotne jest **zademonstrowanie przez Zachód swojej politycznej i ekonomicznej determinacji przeciwstawienia się Moskwie**. Klarownym sygnałem, ważnym także w wojnie psychologicznej, byłoby **wykorzystanie zamrożonych rosyjskich aktywów państwowych do wsparcia Ukrainy**. Rosja konsekwentnie stara się torpedować unijne pomysły na spożytkowanie tych środków, m.in. strasząc działaniami odwetowymi czy proponując Waszyngtonowi ich użycie na wspólne projekty inwestycyjne. Dlatego brak unijnej zgody w grudniu 2025 r. na sięgnięcie po nie w celu sfinansowania 90 mld euro pożyczki dla Ukrainy Kreml potraktował jako dowód na skuteczność swojej polityki. Istotne jest więc jak najszybsze powrócenie przez państwa członkowskie, zgodnie z ich deklaracjami, do rozmów o spłacie ukraińskiego zadłużenia z zamrożonych rosyjskich środków.

Przede wszystkim konieczne jest zwiększenie wysiłków Zachodu na rzecz dalszej **redukcji rosyjskich dochodów, zwłaszcza naftowo-gazowych**, które mają kluczowe znaczenie dla budżetu FR. Państwa członkowskie UE powinny jak najszybciej **całkowicie zrezygnować z zakupu ropy, gazu i uranu z Rosji**, wyprzedzając nawet terminy zaproponowane przez Komisję Europejską (tj. 2028 r.) w projekcie rozporządzenia z 17 czerwca 2025 r. stawiającego przed UE taki cel. Należałoby przy tym poczynić kroki zapobiegające powrotowi do takiego importu w przyszłości. Działania te pomogłyby zarazem wypełnić unijne deklaracje z lipca 2025 r. dotyczące dynamicznego wzrostu importu surowców energetycznych z USA w ciągu najbliższych trzech lat. UE powinna wdrażać kolejne rozwiązania prowadzące do ograniczenia dostaw z FR (w tym poprzez wysokie cła) innych surowców i towarów energochłonnych, m.in. niklu czy stali i wyrobów z niej (których kupno nadal jest możliwe). Ograniczenia powinny dotyczyć także tranzytu tych towarów przez UE.

Ważne jest **całkowite wycofanie się z limitu cenowego** zezwalającego podmiotom zachodnim na obsługę eksportu rosyjskiej ropy naftowej drogą morską, co redukowałoby dochody FR (decyzja UE i Wielkiej Brytanii ze stycznia 2026 r. o jego zmniejszeniu do 44,1 dolara była posunięciem w dobrym kierunku, ale zbyt mało radykalnym), a przy tym **skłonienie Stanów Zjednoczonych i Japonii do przyłączenia się do tej polityki**, tym bardziej że dostawy z USA mogłyby częściowo zastąpić rosyjskie, co wpisuje się w politykę prezydenta Trumpa. Państwa zachodnie powinny skoncentrować się na egzekwowaniu tej regulacji, w tym poprzez karanie europejskich firm łamiących tę restrykcję i piętnowanie nieuczciwych podmiotów.

Kolejna kwestia to **nasilenie walki z tzw. flotą cienia** – poprzez rozszerzanie list sankcyjnych o kolejne jednostki ją tworzące, a także ich właścicieli (rzeczywistych beneficjentów, wymaga to zaangażowania służb śledczych) oraz odbiorców rosyjskiego surowca w Turcji, Indiach czy Chinach. Dotychczas skuteczne okazują się zwłaszcza naciski na najpopularniejsze rejestry statków (w Panamie, Liberii czy na Wyspach Marshalla), które – w obawie o swoją pozycję na rynku – zastrzegają wymogi wobec obsługiwanych jednostek, a w przypadku łamania przez nie regulacji nawet cofają im prawo do pływania pod banderą danego państwa.

Konieczne jest zatem **zademonstrowanie determinacji w obronie własnych interesów i nasilenie kontroli jednostek tzw. floty cienia**, które nie tylko pozwalają Rosji zarabiać na eksporcie surowca, lecz także stanowią zagrożenie

dla bezpieczeństwa regionu (sabotaże na Morzu Bałtyckim, ryzyko spowodowania katastrofy ekologicznej). Konwencja kopenhaska z 1857 r. dotycząca swobody żeglugi w Cieśninach Duńskich i Konwencja o prawie morza (UNCLOS, 1982) gwarantują swobodę przepływu przez Sund, Wielki Bełt i Mały Bełt. Prawo międzynarodowe pozwala jednak również na ochronę własnych interesów, w tym dopuszcza przeprowadzanie fizycznej inspekcji i wszczęcie postępowania, wraz z zatrzymaniem statku, w przypadku uzasadnionych podejrzeń, że pływająca po morzu terytorialnym jednostka naruszyła przepisy prawne danego państwa lub normy międzynarodowe i standardy środowiskowe (artykuł 220 (2) UNCLOS). Skutecznym instrumentem ochrony państw bałtyckich może być także **Konwencja o ochronie kabli podmorskich** z 1884 r., którą Dania już zastosowała, zatrzymując chiński masowiec Yi Peng 3, podejrzany o uszkodzenie kabli telekomunikacyjnych na Bałtyku.

Ważne jest też **zaostrożenie sankcji finansowych** wobec Rosji, przede wszystkim obejmowanie restrykcjami podmiotów z państw trzecich, które umożliwiają jej rozliczenia transgraniczne za towary objęte ograniczeniami Zachodu, w tym z sektora kryptowalut. W ostatnim czasie na potrzeby rozliczeń międzynarodowych rosyjskie firmy coraz częściej korzystają ze stablecoinów, w tym tokenów firmy Tether (przywiązanych do dolara) czy A7A5 (przywiązanych do rubla). Sankcje te odczuwalnie destabilizują rosyjski rynek finansowy oraz mocno wpływają na kurs rubla i nasilają inflację. Ich skuteczności dowiodły w 2024 r. działania administracji amerykańskiej.

2. Regres technologiczny

Znaczącym osłabieniem potencjału gospodarczego Rosji było odcięcie jej od zachodniego kapitału i technologii. **Regres technologiczny, powodujący wzrost pracochłonności produkcji**, jest szczególnie niebezpieczny dla stabilności gospodarczej FR, biorąc pod uwagę pogłębiający się deficyt siły roboczej w tym kraju (zob. dalej). Ponadto konsekwencje odcięcia od zagranicznego kapitału i technologii nasilają się z czasem, wraz z wykorzystywaniem zapasów i zużyciem posiadanych już zasobów (maszyn i urządzeń).

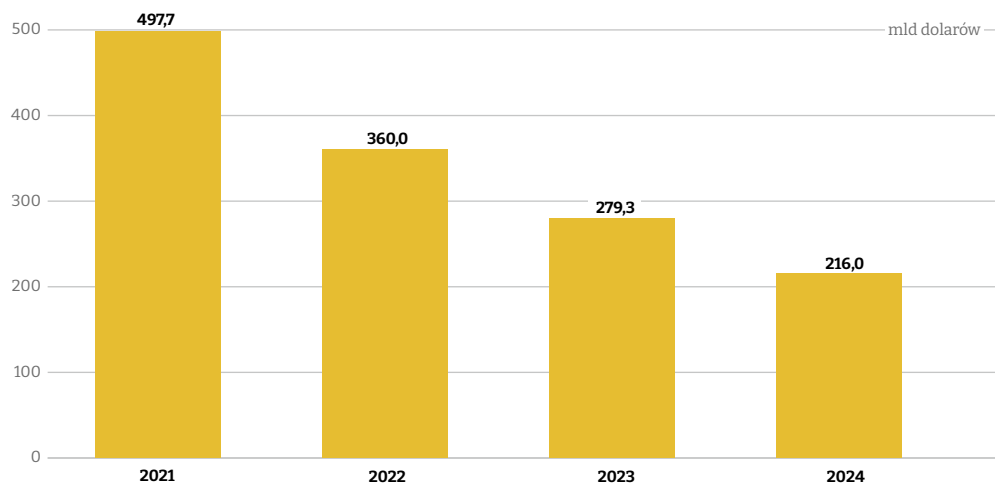
Od rozpadu ZSRR państwa koalicji sankcyjnej (przede wszystkim UE i USA) były głównym motorem procesu modernizacji rosyjskiej gospodarki – przypadało na nie około dwóch trzecich inwestycji bezpośrednich (FDI) w Rosji. Inwazja na Ukrainę spowodowała odwrócenie trendów inwestycyjnych. Według UNCTAD na koniec 2021 r. skumulowane FDI w Rosji wynosiły ok. 500 mld dolarów, podczas gdy w 2024 r. – już tylko ok. 216 mld dolarów. Zastąpieniem

zachodnich inwestycji i wzmocnieniem swojej obecności kapitałowej na rosyjskim rynku nie są przy tym zainteresowane także te państwa, które nie przyłączyły się do sankcji (w tym Chiny). Niechętnie inwestują one w produkcję w FR i nie są skore do dzielenia się swoimi technologiami.

Restrykcje i wycofywanie się ze współpracy z Rosją zachodnich firm wiązały się z **redukcją produkcji wielu branż** (w tym motoryzacyjnej i lotniczej) oraz ze **wzrostem jej kosztów i zmianą asortymentu** (w większości przypadków na mniej zaawansowany technologicznie i oparty na chińskich komponentach). Oprócz tego mocno wyhamował rozwój branży IT i usług internetowych, po tym jak utrudniono Rosji dostęp do mikroelektroniki i hardware'u, a także na skutek polityki Kremla (w tym przejmowania kontroli nad firmami z tego sektora i limitowania obywatelom dostępu do sieci) oraz emigracji znacznej części specjalistów. W efekcie **postępuje degradacja poziomu rozwoju technologicznego kraju oraz tamtejszej infrastruktury**.

Wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Rosji w trakcie inwazji spadła o ponad połowę

Wartość inwestycji bezpośrednich w Rosji w latach 2021–2024 (stan na koniec roku)

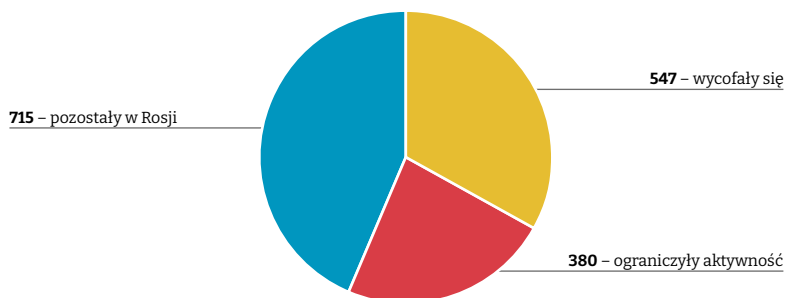
Źródło: World Investment Report 2025, UNCTAD.

W Rosji wydatki na badania i rozwój utrzymują się na niskim poziomie.

W latach 2017–2023 ich udział w PKB wynosił ok. 1–1,1%, znacznie mniej niż u liderów technologicznych (3,3% w USA, 4,9% w Korei Południowej). I choć od początku inwazji widoczne jest zwiększenie nakładów na te cele, co stanowi konsekwencję sankcji i konieczności zastąpienia zachodnich rozwiązań, to i tak jedynie w ograniczonym stopniu przyczynia się to do wzrostu innowacyjności gospodarki, zwłaszcza że dużą część tych nakładów przeznaczają na potrzeby rosyjskiej armii.

W czasie inwazji ponad połowa zagranicznych firm wycofała się z Rosji lub ograniczyła tam swoją działalność

Stosunek zagranicznych inwestorów do rosyjskiego rynku w czasie inwazji (stan na 12 I 2026 r.)

Źródło: KSE Institute 2026.

Rekomendacje

Nieodzwonne jest odcięcie Rosji od jak największej ilości towarów i usług technologicznych. Dotyczy to w szczególności **sektorów energetycznego i zbrojeniowego**. Przede wszystkim należy skoncentrować się na egzekwowaniu już wprowadzonych sankcji i stosowaniu sankcji wtórnych. Statystyki celne UE pokazują duże wzrosty eksportu, zwłaszcza towarów podwójnego zastosowania, do państw trzecich, takich jak Turcja czy kraje Azji Centralnej, co prawdopodobnie wiąże się z procederem obchodzenia restrykcji. Konieczne jest **zacieśnienie współpracy pomiędzy służbami celnymi państw członkowskich** oraz **przyspieszenie prac nad reformą celną UE**. Opóźnienia w budowie zarówno unijnego centrum danych celnych, jak i Urzędu UE ds. Celnych uderzają w bezpieczeństwo ekonomiczne Unii. Tymczasem zunifikowana baza danych, gromadząca informacje o operacjach celnych wszystkich państw członkowskich, umożliwiłaby analizę anomalii handlowych w skali całej UE w czasie bieżącym. Dzięki temu mogłaby się stać skutecznym narzędziem walki nie tylko z obchodzeniem sankcji przez Rosję, lecz także z innym nielegalnym handlem (np. narkotykami czy bronią). Efektywna ochrona granic celnych Unii ma kluczowe znaczenie dla jej wiarygodności, zwłaszcza wśród państw trzecich.

Istnieje też potrzeba wypracowania **wspólnych zasad oceny ryzyka dla służb celnych państw członkowskich**, na podstawie których dokonuje się kontroli ładunków, w tym ich fizycznego sprawdzenia. Obecnie podejście do roli służb celnych jest mocno zróżnicowane: od nastawienia probiznesowego, w którym służba nie powinna ograniczać współpracy zagranicznej, do postrzegania jej przez władze jako istotne narzędzie ochrony bezpieczeństwa państwa.

Ważne jest także zacieśnienie kooperacji organów państwowych i unijnych (w tym OLAF) z biznesem, a także organizacjami pozarządowymi zajmującymi się demaskowaniem mechanizmów łamania sankcji oraz z mediami. Konieczna jest bowiem **polityka informacyjna, która przypominałaby o celach i efektach sankcji**. Presja społeczna na biznes, jaką obserwowaliśmy w pierwszych miesiącach wojny, skutecznie wpływała na politykę zachodnich firm wobec Rosji.

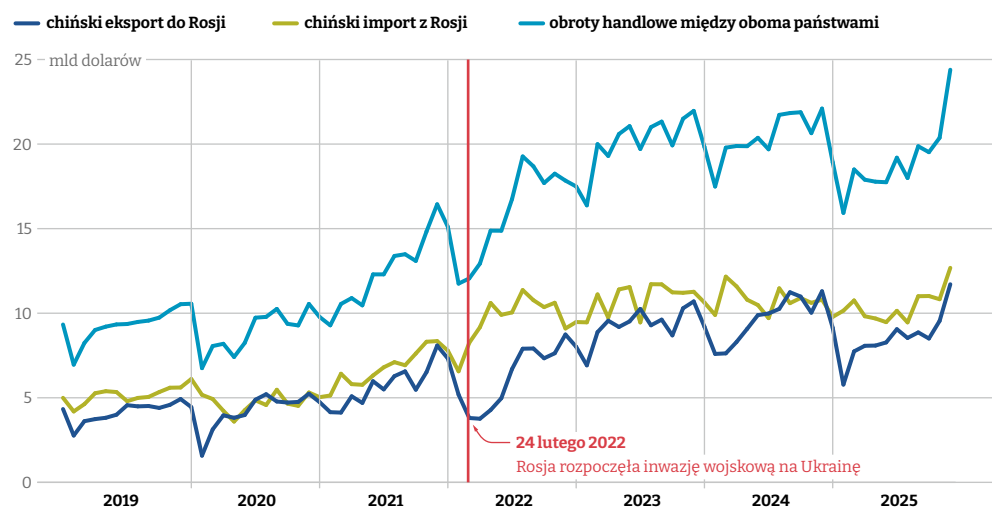
Jednocześnie państwa członkowskie powinny zwiększyć efektywność ścigania nieuczciwych przedsiębiorców, co powinno stać się przestrożą dla innych i zniechęcać do podobnych zachowań. Zgodnie z unijną dyrektywą 2024/1226 od 2025 r. obchodzenie sankcji uznano w całej UE za przestępstwo, które powinno być karane wysokimi grzywnami, a nawet pozbawieniem wolności.

3. Uzależnienie gospodarcze od Chin

Zmasowane sankcje Zachodu na Rosję doprowadziły do **wzrostu jej zależności gospodarczej od Chin**, która staje się dla Moskwy coraz bardziej kosztowna. ChRL to obecnie **główny partner handlowy** FR – w 2025 r. na Chiny przypadło ok. 30% rosyjskiego eksportu (wobec 16% w 2021 r.) i ok. 35% importu (wobec ok. 25% w 2021 r.), choć jego realne znaczenie zapewne jest o wiele większe, ponieważ część chińskich towarów trafia do Rosji poprzez państwa trzecie.

Rosyjsko-chińska wymiana handlowa dynamicznie wzrosła wraz z wybuchem pełnoskalowej wojny

Wartość rosyjsko-chińskiej wymiany handlowej

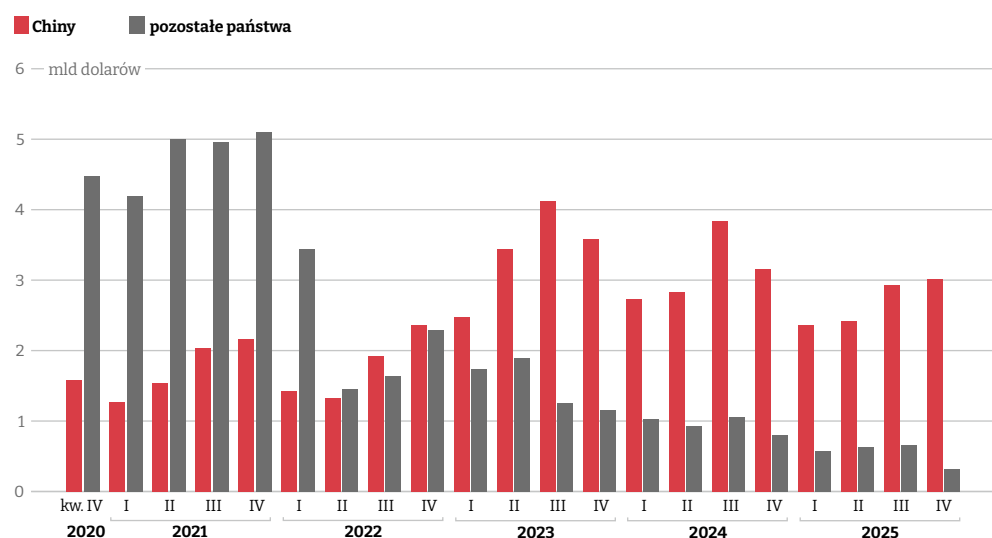
Źródło: Urząd Celnny ChRL.

W relacjach tych widoczna jest **głęboka asymetria**. W 2025 r. handel z Rosją stanowił zaledwie nieco ponad 3% chińskiego eksportu i ok. 5% importu.

Ponadto ChRL wysyła do FR głównie dobra przetworzone i gotowe (samochody, smartfony, laptopy, sprzęt AGD), ale też części zamienne i towary podwójnego zastosowania, które zasilają rosyjską machinę wojenną. Szacowany udział Chin w dostawach maszyn, urządzeń przemysłowych i części zamiennych do Rosji wzrósł nawet do 90%. Dotyczy to zwłaszcza rynku samochodów osobowych, który po wycofaniu się zachodnich firm i załamaniu produkcji lokalnej zdominowały marki chińskie. W 2025 r. ich udział w sprzedaży nowych aut w FR wyniósł 51%, wobec 2% w 2019 r., przy czym mimo spadku jakości ich średnia cena wzrosła w ciągu ostatnich trzech lat dwukrotnie.

Udział Chin w rosyjskim imporcie *dual-use* wzrósł od wybuchu wojny z 20% do 90%

Wartość eksportowanych do Rosji towarów podwójnego zastosowania wg metodologii CHPI i ECG*

*dane lustrzane

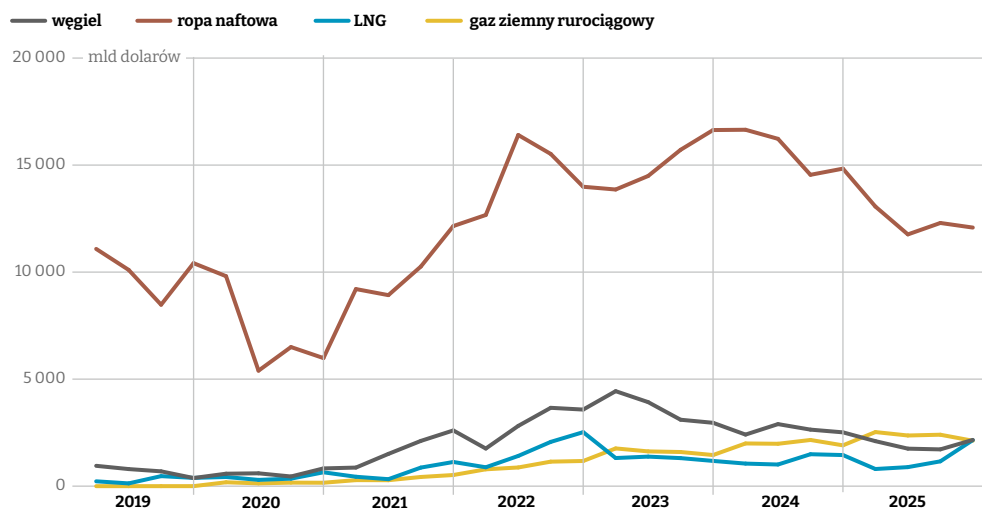
Analiza dotyczy 50 kodów celnych tzw. Common High Priority Items.

Źródło: opracowanie własne, trademap.org.

Chiny kupują natomiast w Rosji przede wszystkim surowce. Po wprowadzeniu unijnego embarga w 2022 r. stały się dla niej ważnym rynkiem zbytu surowej ropy naftowej (ok. 45% całości eksportu) i węgla (ok. 40%). **Ta silna zależność FR jest wykorzystywana przez Pekin** do dyktowania warunków współpracy i domagania się wyższych upustów cenowych od tamtejszych dostawców.

Chiny stały się kluczowym odbiorcą rosyjskich węglowodorów

Wartość chińskiego importu węglowodorów z Rosji

Źródło: Urząd Celny ChRL.

W sytuacji ograniczonego dostępu do zachodnich rynków finansowych **chińskie banki i waluta (juan/renminbi) umocniły swoją pozycję w Rosji** i jej operacjach transgranicznych. Udział renminbi w rozliczeniach w handlu zagranicznym FR w połowie 2025 r. wyniósł ponad 30%, zaś w rezerwach płynnych Funduszu Dobrobytu Narodowego prawie 60%. Po inwazji FR na Ukrainę chińskie banki zwiększyły też swoją obecność w Rosji (aktywa pięciu największych z nich wzrosły w ciągu pierwszych trzech lat pełnoskalowej wojny 4,5-krotnie).

Udział juana w rosyjskim handlu zagranicznym wzrósł dynamicznie po inwazji na Ukrainę

Udział chińskiej waluty w rozliczeniach handlu zagranicznego FR

Źródło: Centralny Bank Rosji; opracowanie własne (od marca 2024 r. CBR wstrzymał publikację szczegółowych danych).

Jednocześnie **Pekin nie jest zainteresowany rozwojem rosyjskiej gospodarki** – w konsekwencji niechętnie inwestuje w FR i nie dzieli się z nią swoimi technologiami. Ponadto polityka energetyczna Chin, która koncentruje się na zwiększeniu produkcji własnej oraz dywersyfikacji źródeł energii i dostawców surowców, mocno ogranicza możliwości wzrostu udziału FR w chińskim rynku paliw kopalnych w przyszłości.

Wraz z zacieśnianiem strategicznego de facto sojuszu pomiędzy Rosją i Chinami **ujawniają się między nimi coraz głębsze różnice interesów w kwestiach szczegółowych (zwłaszcza gospodarczych)**. Uwidacznia się to w **relacjach gazowych** obu państw. Po utracie rynku europejskiego Kreml starał się dynamicznie zwiększać dostawy do ChRL, a przy tym wznosił zabiegi o budowę nowych połączeń gazowych (gazociąg Siła Syberii 2 łączący zachodniosyberyjskie złoża gazu, przez Mongolię, z Chinami). Jak dotąd nie zakończyły się jednak – długoletnie już – rozmowy o warunkach realizacji tego projektu.

Dostęp do rynku chińskiego pozostaje nadal mocno limitowany także dla rosyjskich **towarów rolno-spożywczych**, zwłaszcza zbóż. Kreml, mimo dużego zapotrzebowania na kapitał i technologie, na razie ogranicza zaangażowanie Chin w rozwój **Północnej Drogi Morskiej** (wzdłuż rosyjskiego wybrzeża Morza Arktycznego), która istotnie ułatwiłaby transport między Azją i Europą. W rezultacie po wprowadzeniu sankcji ambitny program zagospodarowania Arktyki przestał być realizowany. Niektórzy członkowie putinowskiej elity już odczuli siłę chińskiej konkurencji. Siergiej Czemezow – szef państwowej korporacji Rostech kontrolującej zakłady motoryzacyjne AwtoWAZ i Kamaz – jeszcze w połowie 2024 r. lobbował za ograniczeniem dostępu chińskich marek do **rosyjskiego rynku samochodowego**. Efektem tego było wdrożenie przez rząd szeregu mechanizmów protekcjonistycznych, a przede wszystkim znaczne (nawet o 85%) podniesienie opłaty recyklingowej na auta importowane. Doprowadziło to co prawda do ograniczenia ich dostaw (o 25% r/r) z Chin oraz zwiększenia produkcji chińskich samochodów na terytorium FR (z gotowych elementów w całości wytworzonych w ChRL), ale także do dużego wzrostu cen i wyhamowania popytu (o 15% r/r).

Rekomendacje

Zacieśnianie relacji Rosji z Chinami ma charakter trwały i przynosi korzyści obu reżimom. Pomaga uzyskiwać dochody z eksportu i wspierać produkcję, w tym na potrzeby wojenne. **Paradoksalnie jednak wzmocnienie zależności ekonomicznej Moskwy od Pekinu jest częściowo zgodne z interesami**

Zachodu. Asymetria tych relacji powoduje bowiem, że to **Chiny narzucają Rosji swoje warunki, coraz bardziej eksploatując jej zasoby i osłabiając jej długoterminowy rozwój.**

Jako że zbliżenie Moskwy i Pekinu ma dla obu reżimów znaczenie strategiczne, możliwości Zachodu doprowadzenia do zerwania tych więzi są mocno ograniczone. Wszelkie ewentualne oferty skierowane do Kremla, których celem miałyby być odciążenie Rosji od Chin, zostałyby wykorzystane przez Moskwę do poprawy swojej pozycji w relacjach z Pekinem i polepszenia warunków tej współpracy.

Niewątpliwie jednak kwestia **zależności gospodarczej Rosji od ChRL powinna być ważnym tematem polityki informacyjnej Zachodu adresowanej przede wszystkim do rosyjskiego społeczeństwa, a także części tamtejszych elit.** Nagłaśnianie niekorzystnych dla FR warunków współpracy, problemów rodzimej produkcji, która nie jest w stanie konkurować z zalewającymi rynek dobrami z Chin, rosnących kosztów ponoszonych przez społeczeństwo zmuszone do przepłacania za towary pozbawione zachodniej konkurencji, może wzmocniać napięcia społeczne. Tym bardziej, że w sytuacji spowolnienia tempa wzrostu i wysokiej inflacji rosyjskie przedsiębiorstwa przeżywają realne problemy. Koncerny motoryzacyjne Kamaz, AwtoWAZ i GAZ zostały zmuszone do przejścia w drugiej połowie 2025 r. na czterodniowy tydzień pracy. W 2025 r. sprzedaż samochodów ciężarowych zmniejszyła się o 50%, a osobowych – o 15,5%.

4. Deficyt siły roboczej

Deficyt siły roboczej jest jednym z głównych hamulców rozwoju gospodarczego w Rosji, a zarazem ważnym czynnikiem napędzającym inflację. W listopadzie 2025 r. bezrobocie sięgnęło kolejnego historycznego minimum – 2,1%, przy czym w niektórych regionach, jak np. w Moskwie czy Jamalsko-Nienieckim Okręgu Autonomicznym, jego poziom wynosił ok. 1%. Bez pracy w całej Rosji pozostawało oficjalnie 1,6 mln osób (z 76,3 mln czynnych zawodowo).

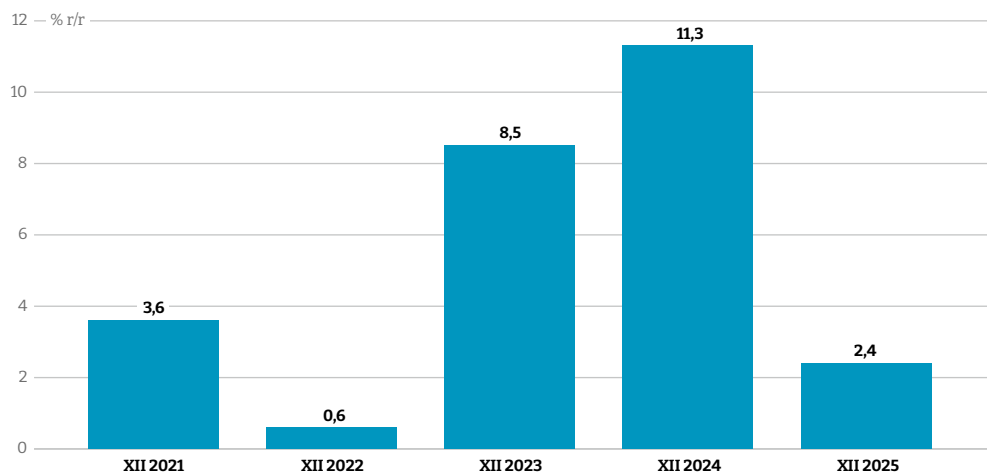
Według oficjalnych szacunków (Rosstat, CBR) w 2025 r. nawet 1,5–2 mln miejsc pracy było nieobsadzonych, niemniej oceny przedsiębiorców dotyczące sytuacji na rynku pracy są znacznie bardziej pesymistyczne. Co prawda wyhamowanie aktywności gospodarczej w 2025 r. pozwoliło ograniczyć niedobory kadrowe i tym samym spowolniło nieco tempo wzrostu płac w FR, lecz nadal podnoszą się one znacznie szybciej niż produktywność pracy. Na rynku

brakuje przede wszystkim kierowców, mechaników, inżynierów i pracowników budownictwa. W poszczególnych sektorach gospodarki największe braki odnotowuje się natomiast w rolnictwie i rybołówstwie, budownictwie oraz służbie zdrowia.

Niedobór siły roboczej w FR wiąże się przede wszystkim z sytuacją demograficzną. **Rosyjskie społeczeństwo się starzeje**, rynek pracy opuściło już w większości pokolenie wyżu demograficznego lat 50.-60., a jego miejsce zajmują osoby urodzone w czasie kryzysowych lat 90. (liczba 60-latków w Rosji jest o 7,5 mln wyższa niż 20-latków). Reforma z 2019 r. podnosząca wiek emerytalny o pięć lat (rozłożona w czasie, docelowo od 2028 r. wiek emerytalny kobiet wynosić będzie 60 lat, zaś mężczyzn – 65 lat) jedynie w niewielkim stopniu poprawiła sytuację na rynku, zwłaszcza że uderzyły w niego konsekwencje wojny – tj. zwiększony pobór do wojska i straty na froncie, a także emigracja z Rosji, głównie najbardziej wykwalifikowanych pracowników uciekających przed poborem i reżimem. Deficyt pracowników pogłębił się dodatkowo wskutek **spadku napływu migrantów zarobkowych** – w związku z restrykcyjną polityką migracyjną Kremla, ale też zmniejszeniem atrakcyjności warunków oferowanych przez pracodawców.

Deficyt siły roboczej doprowadził do dynamicznego wzrostu kosztów pracy

Wzrost płacy realnej w FR

Źródło: Rosstat.

Rekomendacje

Problemy demograficzne w państwach europejskich powodują poważne niedobory siły roboczej. Ważnym **źródłem wykwalifikowanych pracowników dla UE mogliby stać się mieszkańcy Azji Centralnej czy Kaukazu**

Południowego, obszarów będących tradycyjnym zasobem dla rosyjskiego rynku pracy, co stanowiłoby poważny cios dla niego. Migranci mają często doświadczenie w pracy za granicą, a znajomość języka rosyjskiego (a częściowo angielskiego) ułatwia komunikację. Wymagałoby to wdrożenia przez państwa członkowskie odpowiedniej strategii migracyjnej. Ważnym jej elementem powinno być wsparcie kształcenia tych osób w regionie, w profesjach najbardziej potrzebnych w UE, co już się częściowo dzieje. Przykładem może być uruchomienie programu szkoleniowego w stolicy Uzbekistanu wspólnie przez Uniwersytet w Aachen i szwajcarską firmę Globogate Concept AG dla personelu medycznego na potrzeby niemieckiego rynku.

Wbrew pojawiającym się opiniom, zwłaszcza wśród rosyjskiej opozycji, **nie wydaje się, że dobrym pomysłem byłoby oferowanie wykwalifikowanym Rosjanom (przede wszystkim specjalistom IT) atrakcyjnych warunków pracy na Zachodzie**, aby pogłębiać problemy rosyjskiego rynku pracy i osłabiać reżim. Preferowanie pracowników z państwa agresora mogłoby rodzić napięcia w środowisku migracyjnym, np. wśród pracowników z Ukrainy. Wysoki poziom życia specjalistów w Rosji podnosi ich oczekiwania finansowe. Ponadto migranci z FR mogą stanowić zagrożenie dla bezpieczeństwa UE. Wysoko wykwalifikowane kadry są niezbędne zwłaszcza we wrażliwych sektorach (bankowym, transportowym, energetycznym), gdzie mogą stać się łatwym celem dla rosyjskich służb, które starają się infiltrować środowiska emigrantów z Rosji i wykorzystywać je do działań hybrydowych.

5. Wysoka inflacja i koszt kredytów

Rosnące koszty produkcji i nienadążanie podaży za popytem przyczyniły się do **wzrostu cen** w FR. Inflacja szczególnie dotkliwa okazała się dla społeczeństwa w połowie 2025 r., kiedy sięgnęła ponad 9,4%, przy czym najbardziej rosły ceny usług i towarów spożywczych. Z jednej strony pomagała ona rządowi zwiększać dochody budżetowe, z drugiej jednak **obniżała wartość pieniądza, co powodowało niezadowolenie społeczne, zaś najsilniej uderzało w najuboższych**. W ich przypadku wydatki na towary spożywcze i usługi komunalno-mieszkaniaowe zajmują bowiem dominującą pozycję w budżecie domowym.

Należy podkreślić, że tempo wzrostu cen pozostaje w Rosji kwestią sporną. Wiele instytucji, ekspertów, a zwłaszcza obywatele zarzucają Rosstatowi zaniżanie wskaźnika. Przyjęta metodologia nie uwzględnia choćby spadku jakości wielu towarów z uwagi na konieczność zastąpienia zachodniej produkcji azjatycką. Jednocześnie władze są zainteresowane niskim wskaźnikiem oficjalnej

inflacji, gdyż wyznacza on poziom obowiązkowej indeksacji emerytur i świadczeń socjalnych.

Dynamicznie zwyżkujące w 2024 r. ceny wymusiły na banku centralnym **zaostrożenie polityki monetarno-kredytowej**, aby spowolnić tempo wzrostu popytu. Od połowy 2024 r. regulator kilkakrotnie podnosił bazową stopę procentową – w październiku tegoż roku sięgnęła ona 21%. Mocno ograniczyło to dostęp do kredytów i zniechęcało do inwestycji w produkcję i rozwój, ponieważ środki trzymane w depozytach gwarantowały wyższą stopę zwrotu.

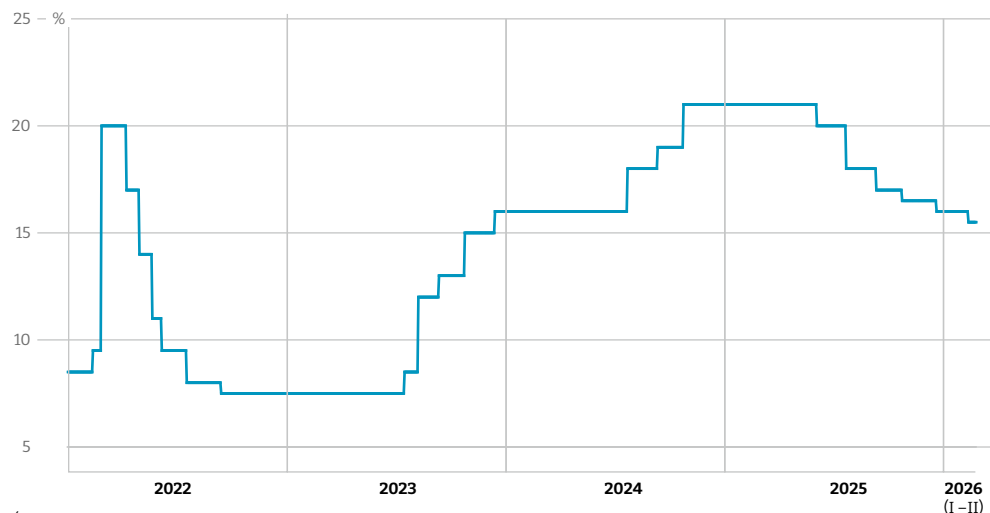
W efekcie od początku 2025 r. obserwujemy spowolnienie tempa wzrostu gospodarczego w FR. Wzrost produkcji przemysłowej w 2025 r. wyniósł 1,4%, wobec 5,5% rok wcześniej. Od połowy roku zaczęła wyhamowywać także inflacja, co pozwoliło Centralnemu Bankowi Rosji na obniżenie bazowej stopy procentowej do 15,5%. Mimo złagodzenia polityki monetarno-kredytowej koszt pieniądza w FR pozostaje wysoki. Tamtejsza gospodarka już od dwóch lat funkcjonuje w warunkach dwucyfrowej stawki procentowej.

Wysokie stawki mocno ograniczyły przedsiębiorstwom dostęp do kredytów i ich rozwój. W efekcie od połowy 2025 r. inwestycje w Rosji zaczęły spadać. W sytuacji odcięcia FR w wyniku sankcji od zagranicznych rynków kapitałowych rosyjska gospodarka zmuszona jest bazować na wewnętrznych źródłach finansowania. W rezultacie obserwowany w ostatnich trzech latach dynamiczny wzrost inwestycji w Rosji był prawie w 60% finansowany ze środków własnych firm i w ok. 20% z budżetu państwa. Udział kredytów bankowych wynosił jedynie ok. 10%. Z rządowych szacunków wynika, że ok. 70% nakładów inwestycyjnych w FR przeznaczają się na dostosowanie do nowych warunków ekonomicznych, w tym konieczne zastąpienie zachodnich maszyn oraz dotychczasowych kierunków współpracy handlowej, a tylko 30% – na rozwój produkcji.

Dostęp do kapitału większości przedsiębiorstw sektora pracującego na potrzeby cywilne jest utrudniony, tym bardziej że rząd konsekwentnie zwiększał obciążenia podatkowe, a sankcje i niedobór siły roboczej podnoszą koszty produkcji, co w efekcie ograniczało zyski firm. W konsekwencji poważne problemy przeżywa w szczególności rosyjski sektor motoryzacyjny (zob. wyżej). Dodatkowo wysokie stopy procentowe skłaniały konsumentów do zarabiania na depozytach i wstrzymywania się od zakupu towarów przemysłowych, zwłaszcza aut.

Od połowy 2023 r. bazowa stopa procentowa w Rosji utrzymuje się na poziomie powyżej 10%

Wysokość bazowej stopy procentowej Centralnego Banku Rosji

Źródło: Centralny Bank Rosji.

Rekomendacje

Potrzebne jest **zaostrzenie sankcji finansowych wobec Rosji**, które prowadzą do podniesienia kosztów operacji transgranicznych i wydłużenia czasu ich realizacji, a tym samym opóźnienia fizycznych dostaw towarów do FR. Co za tym idzie, przyczyniają się do wzrostu inflacji i destabilizują rubel. Przykładowo w 2024 r. groźba nałożenia sankcji wtórnych USA na instytucje finansowe państw trzecich wspierających Rosję silnie wpłynęła na potoki handlowe do FR i dochody jej budżetu. Siła amerykańskich sankcji finansowych wiąże się z pozycją dolara w globalnym handlu (ok. 60% wszystkich operacji). Jednak również Unia Europejska ma mocny instrument nacisku w postaci systemu SWIFT. Korzystają z niego podmioty na całym świecie, także te zaangażowane we wspieranie Rosji w omijaniu sankcji. **UE powinna rozważyć zatem odcięcie również ich od SWIFT-u**, a nie skupiać się tylko na instytucjach finansowych z FR. System ten może być też ważnym narzędziem w relacjach z ChRL, jako że chiński system rozliczeń transgranicznych CIPS korzysta ze SWIFT-u w komunikacji międzybankowej.

Ponadto SWIFT mógłby wesprzeć instytucje finansowe w **wykrywaniu podejrzanych transakcji**, np. rozszerzając wymogi dotyczące przekazywania informacji o nich, w tym o numer kodu celnego towaru będącego ich przedmiotem.

Istotne jest też, aby europejskie instytucje finansowe zaczęły szczegółowo weryfikować transakcje z udziałem rosyjskich firm i obywateli tego kraju, realizowane również poprzez państwa trzecie, oraz raportować o nich. Zostały do tego zobowiązane w efekcie wpisania Rosji pod koniec 2025 r. na unijną listę państw wysokiego ryzyka („czarna lista”), wykazujących strategiczne braki w swoich systemach przeciwdziałania przestępczości finansowej. Należy przy tym kontynuować zabiegi o wpisanie FR także na „czarną listę” międzynarodowej Grupy Specjalnej ds. Przeciwdziałania Praniu Pieniędzy (FATF), dzięki czemu rosyjski biznes zostałby objęty podobnymi restrykcjami przez większość krajów na świecie.

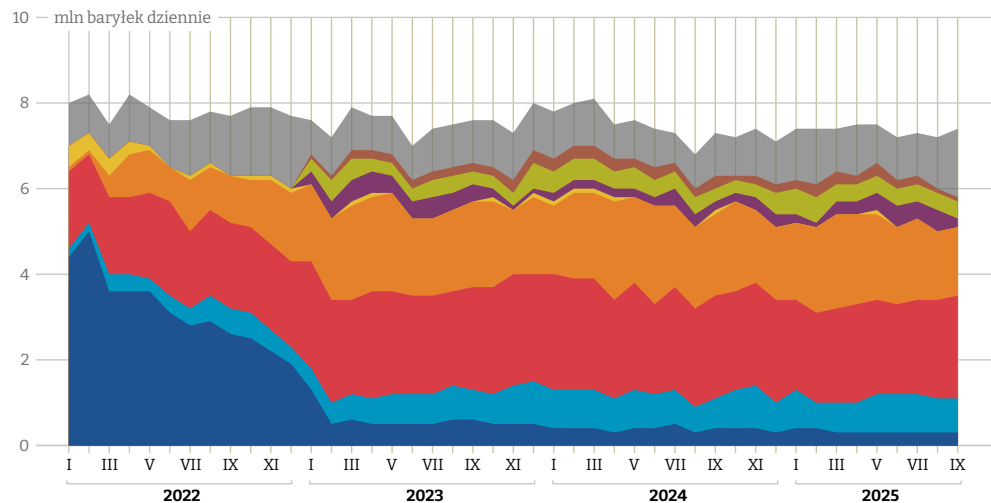
6. Wzrost zależności od niezachodnich importerów węglowodorów i spadek dochodów

W obszarze eksportu swoich surowców energetycznych **Rosja pozostaje głęboko uzależniona od popytu u swoich kluczowych odbiorców: Chin oraz Indii**. Zależność tę zwiększyły trzy czynniki: **utrata lub daleko idąca redukcja dostępu do zachodnich rynków, reżim sankcyjny, a także ograniczenia logistyczne**. W przypadku ropy naftowej – będącej najistotniejszym źródłem rosyjskich dochodów eksportowych – ponad 80% zbywanego surowca Rosja wysyła do tych dwóch krajów. Sprzedaje go przy tym z wyraźnym upustem, który ukształtował się po 2022 r. w efekcie ww. czynników i skutkuje niższymi zyskami.

Po 2022 r. Rosja przekierowała eksport ropy naftowej i paliw z Zachodu do Azji, głównie Chin i Indii

Kierunki eksportu rosyjskiej ropy naftowej i paliw w latach 2022–2025

■ UE
 ■ UK/USA
 ■ Turcja
 ■ Chiny
 ■ Indie
 ■ OECD Azja
 ■ Bliski Wschód
 ■ Afryka
■ Ameryka Południowa
 ■ inne / nieznanne

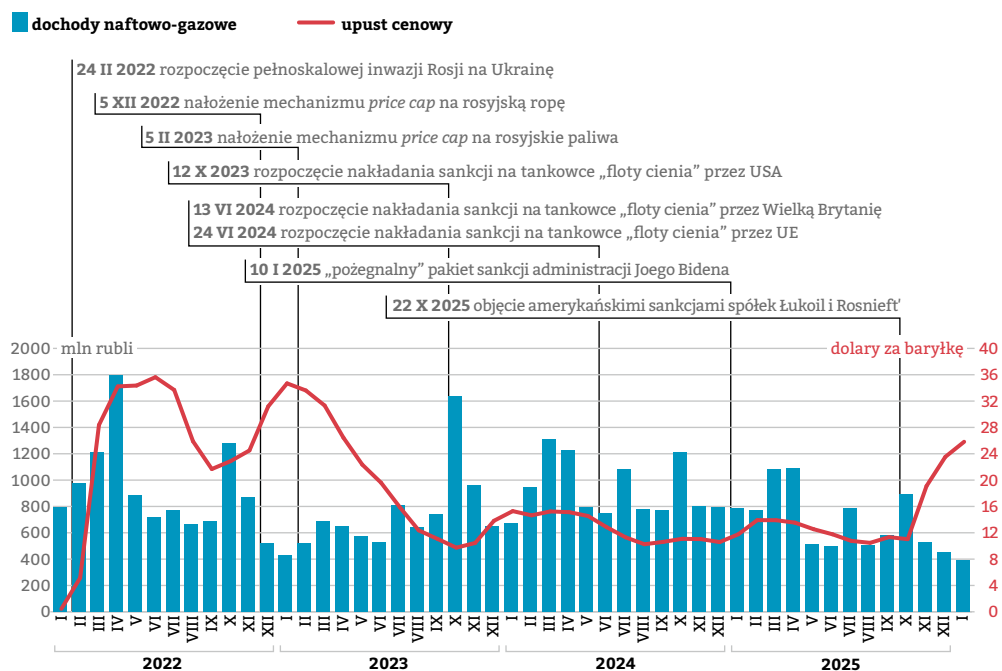

Źródło: Międzynarodowa Agencja Energetyczna (MAE).

Sytuacja ta czyni FR szczególnie wrażliwą na zaburzenia rynkowe i obniża cenę rosyjskich surowców – szczególnie ropy naftowej. Konsekwencją są znaczne wahania dochodów z eksportu i ich trend spadkowy, zwłaszcza po zaostrożeniu zachodnich sankcji.

Regularne zacieśnianie restrykcji – w postaci np. desygnacji „floty cienia” – pogłębia upust na rosyjską ropę, co uderza w budżet FR

Dochody naftowo-gazowe FR a upust cenowy na ropę Urals względem marki Brent

Źródło: Ministerstwo Finansów FR, Ministerstwo Rozwoju Ekonomicznego FR, EIA.

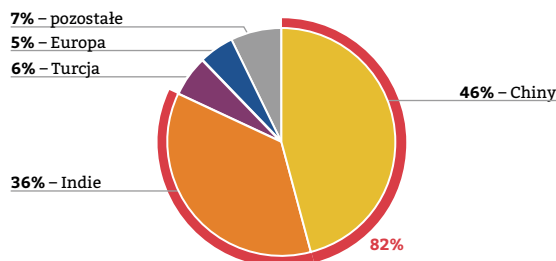
Rekomendacje

Sposobem na dalszy spadek dochodów FR z eksportu surowców jest **poszerzanie i aktywne wdrażanie restrykcji przez państwa zachodnie** – choćby przez zastosowanie „straszaka” w postaci **sankcji wtórnych i ceł wtórnych**. Taka polityka oddziałuje na zachowanie odbiorców surowców z FR, przyczyniając się do ograniczania jej wpływów do budżetu. Ustawiczne rozszerzanie list sankcyjnych o podmioty zaangażowane w przewóz ropy z Rosji rozrywa łańcuchy logistyczne, zwiększając koszty realizacji eksportu i pogłębiając upust cenowy na sprzedawany przez nią surowiec. Uzależnienie Rosjan od odbiorców z tych krajów, dla których współpraca z zachodnimi rynkami pozostaje istotna, zwiększa możliwość oddziaływania na nie również poprzez instrumenty sankcyjne oraz presję polityczną. Ze strony europejskiej zablokowanie „luki rafineryjnej” od 21 stycznia 2026 r. – a więc **wprowadzenie zakazu importu paliwa produkowanego z rosyjskiej ropy w państwach trzecich**

(Indie, Turcja) – wymagać będzie także aktywnego monitoringu w celu zapobiegania obchodzeniu tych restrykcji. Obecna struktura eksportu czyni Rosję szczególnie wrażliwą na zmiany popytu w dwóch-trzech krajach odbiorcach, co dodatkowo wzmacnia potencjał tych narzędzi.

W wyniku zachodniego embarga na rosyjską ropę Rosja uzależniła się od zbytu u dwóch odbiorców surowca: Chin i Indii

Procentowy udział kluczowych importerów rosyjskiej ropy naftowej w całości eksportu surowca z Rosji w I połowie 2025 r.

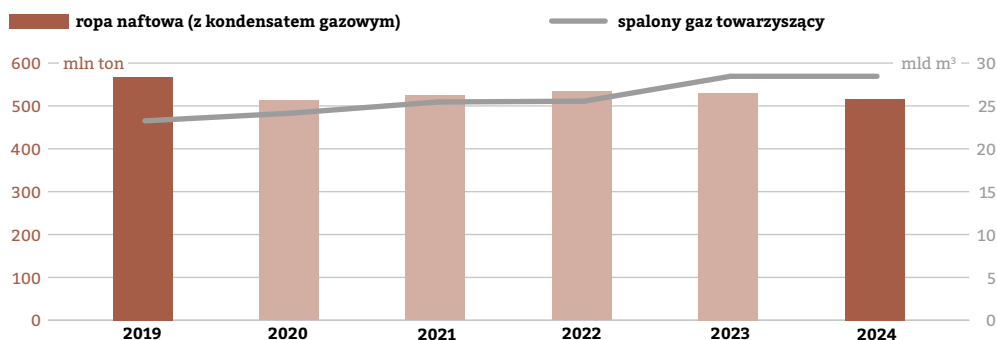
Źródło: EIA.

7. Problemy z dostępem do technologii i stagnacja produkcji

Brak dostępu do technologicznego know-how ogranicza Rosji możliwość utrzymania pozycji dominującej na rynku energetycznym – szczególnie w warunkach presji zewnętrznej.

Pomimo spadku wydobycia Rosja spala coraz więcej gazu, co sugeruje trudności z utrzymaniem infrastruktury

Spalanie gazu towarzyszącego na tle rocznego wydobycia ropy w FR

Źródło: Ministerstwo Energetyki FR, Bank Światowy.

Zachodnie embargo technologiczne znacząco utrudniło funkcjonowanie rosyjskiej branży energetycznej, spowalniając jej modernizację oraz wzrost. Wskazuje na to m.in. zwiększenie spalania gazu towarzyszącego przy instalacjach wydobywczych – i to pomimo zmniejszenia wydobycia surowca. Świadczy to o rosnących trudnościach związanych z utrzymaniem infrastruktury ze względu na brak dostępu do zachodnich technologii, co negatywnie

rzutuje również na poziom wydobycia. Co więcej, po 2022 r. uwidocznił się brak zdolności do budowy nowych zakładów produkujących LNG w oparciu o rodzime technologie. W wypadku wystąpienia presji zewnętrznej – takiej jak ukraińskie ataki na rosyjskie rafinerie – ujawniają się również problemy z ponownym uruchamianiem obiektów spowodowane brakiem możliwości importu zachodnich części zamiennych i obsługi serwisowej. Przerwy w rafineriach skutkują zaś poważnym spadkiem produkcji paliw, co zaostrza napięcie na rynku wewnętrznym oraz zmusza państwo do kosztownych interwencji.

Mapa. Ukraińskie ataki na rosyjskie rafinerie (1 lipca 2025 – 1 marca 2026 r.)

Źródło: opracowanie własne.

Rekomendacje

Utrzymanie presji zewnętrznej na rosyjską branżę energetyczną to efektywny sposób na pozbawienie jej perspektyw wzrostu i – co za tym idzie – osłabienie Kremla. Kontrola nad zachodnimi firmami i ich spółkami zależnymi w zakresie utrzymywania embarga technologicznego, a także zakazu serwisowania jest istotna ze względu na rosyjską zależność w tym obszarze. Staje się ona dla Moskwy szczególnie dotkliwa w momencie, w którym część rosyjskich mocy produkcyjnych ulega wyłączeniu na skutek wyeksploatowania bądź czynników trzecich. W tym kontekście kluczowe byłoby **jasne sformułowanie zapisów sankcyjnych w zakresie odpowiedzialności firm z krajów unijnych za obchodzenie sankcji** w przypadku organizowania tego procederu poprzez spółki córki w krajach trzecich. Kontynuowanie presji sankcyjnej na rosyjski sektor LNG jest też kluczowe dla powstrzymania realizacji przez Rosjan ich założeń dotyczących zdobycia pozycji hegemonia na tym rynku. Oprócz utrzymania istniejącego embarga technologicznego w tej sferze także **zaprzestanie importu gazu skroplonego z Rosji (planowane do 2027 r.)** pogłębiłoby problemy całego sektora, podkopując jego dalsze możliwości rozwoju.

PODSUMOWANIE

Ponieważ w strategicznym interesie Polski i Europy leży maksymalne osłabienie reżimu putinowskiego, naturalną strategią działań wobec Rosji byłoby podważenie ekonomicznych fundamentów wojny oraz zmuszenie przedstawicieli elit do przekalkulowania rachunku zysków i strat z popierania Putina. Trwanie reżimu zdolnego do prowadzenia pełnoskalowej inwazji jest o wiele bardziej niebezpieczne dla państw zachodnich niż (najpewniej przejściowa) destabilizacja Rosji po jego możliwym załamaniu.

Działania powinny uderzać w stosunkowo mocne punkty/przewagi reżimu, wynikające bądź z jego cech strukturalnych bądź z opieszalej, nieefektywnej polityki Zachodu. Putinowski system władzy pozostaje stabilny między innymi dlatego, że elita rządząca i aparat administracyjny zaadaptowały się do nowych uwarunkowań czasu pełnoskalowej wojny. Trzeba zatem na wszelkie sposoby podkopywać ich wiarę w możliwość osiągnięcia nowego etapu stabilizacji, a przede wszystkim w ostateczne zwycięstwo Rosji na Ukrainie i w konfrontacji z Zachodem.

Należy podważyć przekonanie o stabilności reżimu i skuteczności Putina jako przywódcy oraz gwaranta bezpieczeństwa i bogacenia się elit. Dominujący w niej strach przed utratą statusu, majątku, a nawet życia w razie posądzenia o nielojalność będzie miał rację bytu tak długo, jak długo żywe będzie przeświadczenie o trwałości reżimu, „wszechmocy” Kremla i braku alternatywy dla aktualnego przywództwa.

Maksymalny wzrost kosztów wojny dla Rosji (wskutek klęsk na froncie i zaostrzonych sankcji) osłabi możliwość zarabiania dzięki wojnie przy utrzymującym się wysokim poziomie korupcji. Pogłębiający się w elitach antyzachodni resentyment z powodu strat finansowych w wyniku sankcji można przekuć w atut w razie wypracowania pozytywnej oferty wobec członków establishmentu, uzależnionej od spełnienia surowych, ale jasnych warunków przedstawionych powyżej.